

LUNDS
UNIVERSITET

Leder friheten att välja skola till skolsegregering?

**En regional undersökning av kommunala och fristående
grundskolor i Malmö**

***Does the freedom to choose schools lead to school-
segregation?
A regional study of communal and private elementary
schools in Malmö***

Henrik Fahlbeck

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och Frågeställningar.....	2
1.2	Avgränsning	2
1.3	Disposition	2
2	Neoliberalismens framväxt	4
2.1	Neoliberalism och skola	6
2.2	Segregation.....	9
2.2.1	Teoretisk anknytning till boendesegregation	9
2.2.2	Skolsegregering.....	11
3	Skolans förändrade roll i samhället	12
3.1	Tidigare forskning	15
4	Metodologi	18
4.1	Avvägningar	18
4.2	Material – avgränsningar och begränsningar	20
4.3	Metod	21
4.4	Operationalisering	23
4.5	Kritiska reflektioner kring metod och validitet	25
5	Resultat – redovisning och analys av empirin.....	27
5.1.1	Elevers skolval utifrån boende år 2002	28
5.1.2	Elevers skolval utifrån boende 2007	30
5.1.3	Elevers skolval utifrån boende år 2012	32
5.2	Kompletterande av SALSA databasen.....	34
5.2.1	Elevsammansättning på skolorna utifrån etnicitet, socioekonomisk bakgrund och prestationer år 2002.....	34
5.2.2	Elevsammansättning på skolorna utifrån etnicitet, socioekonomisk bakgrund och prestationer år 2007.....	36
5.2.3	Elevsammansättning på skolorna utifrån etnicitet, socioekonomisk bakgrund och prestationer år 2012.....	37
6	Slutsatser och avslutande kommentarer	41
7	Sammanfattning.....	44
8	Referenser	47
9	Appendix.....	50

9.1	Fullständig tabell 5.1	50
9.2	Fullständig tabell 5.1	51
9.3	Fullständig tabell 5.3	52

1 Inledning

I början av 1990-talet genomfördes en rad reformer som i grunden ändrade det dittillsvarande skolsystemet och även till stor del de normer som politiken bakom detta system stod för. StyranDET av grundskolan, som staten nästan helt och hållet hade haft monopol på delegerades ned till kommun och individuell skolnivå. 1992 genomdrev, den sedan 1992 tillsatta borgerliga regeringen, rätten att fritt etablera friskolor. Friskolorna kom att åtnjuta, i princip, samma ekonomiska rättigheter som de kommunala skolorna, där varje elev får en viss summa pengar som sedan går till den skola eleven eller elevens föräldrar väljer. Huvudanledningarna till de decentraliserande reformerna inom skolan var att regeringen ansåg att den ökade konkurrensen som ofrånkomligt måste uppstå skulle leda till effektivitetsfördelar, pedagogiska innovationer m.m., och kanske framförallt rätten för elever och föräldrar att välja olika skolor inom och utanför hemkommunen. Den ökade vikten som lades på tilltron till marknaden som en drivande motor för skolan kan i mångt och mycket ses som en brytning mot den tidigare skolan. Dessutom kunde här även en brytning i synen på skolans roll i samhället skönjas. Tidigare sågs skolan som en enhet för medborgerlig socialisering, ”en skola för alla”, där målet var att föra samman barn som kom från olika sociala och etniska skikt i samhällsstrukturen och där ’jämlighet’ och ’likvärdighet’ var honnörsord. Den marknadsanpassning som skedde av skolan i början av 1990-talet bygger på andra, ovan nämnda värderingar som individualisering, valfrihet och konkurrens (Skolverket, 2003: 124; Blomquist, 2004: 142). Dessa värderingar garanterar inte jämlika skolor som det tidigare skolsystemet gjorde anspråk på.

Utvecklingen av skolan har sedan införandet av reformen förändrats drastiskt. Få hade nog kunnat förutspå dagens situation. Valmöjligheterna för elever att välja skola har i dag närmast exploderat och konkurrensen om elever sker inte bara mellan kommunala och fristående skolor, utan marknadsklimatet har också uppmuntrat till profilering och hård konkurrens mellan kommunala skolor. Friskolor och vinster i välfärden är i dag ett hett ämne i skoldebatten.

Hur effektiva är egentligen friskolorna? Gynnar marknads- och konkurrensklimatet verkligen eleverna och allmännyttan? Dessutom är debatten, då liksom nu, het om huruvida den ökade friheten för hushållen att välja skola har gett eller ger upphov till segregerade skolor. Tanken bakom den segregerade skolan är att valet av skola ofta är en följd av familjens förutsättningar, eller att skolan väljer elever utifrån vissa ’fördelaktiga’ attribut så att elevsammansättningen blir mer homogen och elever från olika samhällsskikt skiljs åt. Malmö blir i den här kontexten ett intressant fall att undersöka då staden har en stor andel invånare med utländsk bakgrund och relativt stora inkomstskillnader mellan stadsdelarna.

1.1 Syfte och Frågeställningar

Utifrån den mer övergripande inledningen är huvudsyftet med uppsatsen att *undersöka om valfriheten att välja skola sedan skolreformerna på 1990-talet har lett till segregande alternativt inkluderande effekter vad gäller elevsammansättningarna på Malmös kommunala och fristående grundskolor*. Poängen är således inte att specifikt se på just friskolorna och deras påverkan utan snarare studera valfriheten i stort. För att svara på denna övergripande fråga har ett antal frågeställningar formulerats för att underlätta undersökningen:

- *Hur har föräldrars socioekonomiska sammansättning på valda skolor utvecklats över tid och vilken påverkan har denna utveckling haft på skolegregationen?*
- *Hur har elevsammansättningen avseende elever med utländsk bakgrund förändrats över tid?*
- *Hur har elevers skolprestationer utvecklats över tid på utvalda skolor och hur relaterar dessa till ovanstående faktorer?*

1.2 Avgränsning

En undersökning av det här slaget hade kunnat göras på flera nivåer och instanser. Exempelvis hade en jämförelse kunnat göra mellan ett stort antal kommuner på nationell nivå eller åtminstone mellan Sveriges tre storstäder. På grund av uppsatsens omfång i form av en undersökning på kandidatnivå har författaren valt att undersöka frågeställningar på kommunnivå och i det här fallet till Malmö. Syftet med undersökningen är heller inte att försöka komma fram till någon typ av positivistisk kausalitetsmodell som går att applicera på andra fall, utan det är snarare korrelationer och samband mellan valda variabler (se vidare kap. 4) i just fallet Malmö som undersökts (med det sagt menar författaren inte att funna resultat inte skulle kunna gå att relatera till andra liknande eller olika fall). Vad gäller den mer lokala kontexten och undersökningsområden har författaren valt att avgränsa sig till Malmös grundskolor. Detta val gjordes dels för att det var lättast att få fram material för den gruppen och dels för att författaren tror att frågeställningarna bäst kan besvaras när det gäller val av grundskolor. Detta beror på att författaren antar att val av grundskola beror på föräldrarnas inverkan och att val av gymnasium beror mer på elevens betyg och kompstillhörighet

1.3 Disposition

Resterande del av uppsatsen har disponerats på följande vis. Närmast följer en kontext- och konceptualisering av de faktorer som antas påverka de individuella valen av skola och vad som ledde fram till skolreformerna som skedde i Sverige på 1990-talet. Således kommer kapitel 2 vara en genomgång av neoliberalismens framväxt där skolans roll analyseras och

sätts i dess specifika kontext. Kapitel 2 avslutas med en diskussion av segregation kopplat till skolkontexten. I kapitel 3 ges en bakgrund till den svenska skolkontexten, hur och varför genomfördes de reformer som nämnts och vad var argumenten bakom? Dessutom presenteras tidigare forskning på området.

I uppsatsens andra del presenteras undersökningens metodologi och metod. Mätningen av arbetets definitioner på segregation, som presenteras i kapitel 3, genomförs och beskrivs. I kapitel 4 diskuteras de metodologiska avvägningarna som uppsatsen bygger på. Här presenteras även den metod och det material som undersökningen bygger på, och dessa operationaliseras i relation till presenterad teori om neoliberalism och segregering. I kapitel 5 genomförs den empiriska undersökningen. Det empiriska materialet, i form av tabeller över utvalda skolor under tre tidsnedslag, år 2002, 2007 och 2012, analyseras. Mätning av segregationsutvecklingen utförs och redovisas. Därefter följer kapitel 6 med avslutande kommentarer och reflektioner kring undersökningen. Uppsatsens avslutande kapitel 7, är en sammanfattning av arbetet där de viktigaste slutsatserna dras och frågeställningarna besvaras. Kapitel 8 utgörs av referenser och i appendix återfinns det empiriska materialet.

2 Neoliberalismens framväxt

Neoliberalism som socialt, ekonomiskt och politiskt projekt har sedan dess introduktion på den globala politiska arenan runt 1970-talet kommit att ersätta tidigare paradigmen och kan idag anses som mer eller mindre normaliserad bland beslutsfattare och politiker världen över. Men vägen till framgång har inte varit endimensionell och det hade varit fel att påstå att dess framväxt inte mötts med motstånd. Härnäst följer en genomgång av neoliberalismens brokiga historia, varför den kom att ersätta den tidigare läran, Keynesianismen, och vilka strategier som kunde användas för att implementera den. Staden som social, ekonomisk och politisk arena för dess progressiva strategier kommer närmare tas som exempel för att illustrera på ett mer lokalt plan företeelsen av neoliberalisering.

Begreppet Neoliberalism har långtgående rötter i 1800-talets Skottland och 1900-talets Tyskland med sin Ordoliberalism (se Peck 2010). Återknytningen kan nog med största relevans kopplas till tiden efter andra världskriget. Efterkrigstidens Europa var i mångt och mycket störtad i social, politisk, ekonomisk och dessutom fysisk katastrof, och staten fick en framskjuten roll som stabilisator i samhället. Den ekonomiska och sociala modellen som de flesta stater grundade sin politik på var Keynesianism. Att göra en mer noggrann genomgång över John Maynard Keynes teoretiska idéer och ekonomiska formler kräver och förtjänar egentligen ett större utrymme än vad som är möjligt här. De idéer som associeras med Keynes utvecklades tidigt på 1900-talet och utnyttjades under en längre tid av många stater men framförallt i de skandinaviska länderna och inte minst i USA, där Keynesianismen var ett medel för att ta sig ur depressionen och få igång ekonomin (Crouch, 2011: 11). I grova drag kan man tala om att staten gavs större ansvar att intervensera i marknaden och motverka arbetslöshet och storföretagande och se till att lönerna höll en acceptabel nivå (Harvey, 2005: 10). Syftet var å andra sidan inte att förstöra för företag och marknaden, utan istället försvara marknaden mot konkurrerande tendenser och självdestruktiva mönster. Statens roll som förmedlare av sociala tjänster växte (hälsa, utbildning) som ett alternativ till marknaden. Stark välfärd blev signum för den Keynesianistiska staten (Crouch, 2011: 13) Storskalig planering för att lösa sociala orättvisor i såväl urbana som rurala miljöer på både nationell och internationell nivå tillämpades och ett övergripande mål, igen, var att skydda befolkningen från ekonomins fluktuationer och hålla arbetslösheten låg (Crouch, 2011: 12).

Efter flera års ekonomisk och social framgång med Keynesianism började, under 1960-talet flera ekonomier i världen (främst i USA och Storbritannien) att fluktuera. Skälet var att Keynes ekonomiska system var väldigt sårbart för inflation och således uppstod stora prisförändringar och allmän ekonomisk instabilitet som fick till följd kapitalförlust och ökad arbetslöshet (Crouch, 2011:14). Makthavare och ekonomer började söka efter alternativ. Vänstern hade reella förslag i framförallt Medelhavsländerna Italien och Spanien. Även de nordiska länderna hade starka vänsteralternativ. Modellen som fanns i Sverige utvecklades av de två LO-ekonomerna Gösta Rehn och Rudolf Meidner. Planen fick enormt genomslag och har på den internationella arenan kommit att kallas den svenska modellen och många ansåg att

denna modell var bland det närmsta som kommit till en socialistisk stat (Harvey, 2005). Planens fyra grundpelare var låg inflation, låg arbetslöshet hög tillväxt och jämn inkomstfördelning. Det är även viktigt att poängtera att facken var en enorm faktor i ekvationen och hade stort inflytande över lönearbetet (Fregert & Jonung, 2010: 220). Men varken vid Medelhavet eller i Norden lyckades dessa alternativ ta sig längre i en progressiv utveckling än till en socialdemokratisk nivå (Harvey, 2005: 12-13).

Alternativet stod att finna i den från slutet av 1940-talet exklusiva gruppen Mont Pelerin Society¹ med prominenta akademiker, filosofer och ekonomer för sin tid. Mest framstående i gruppen var Friedrich Hayek och Milton Friedman. Grundidéerna bakom gruppen och också grundvalen för neoliberalism var att den centraliserade statsapparaten hade blivit för centralstyrd och att den personliga friheten i mångt och mycket blivit urholkad. Gruppen förespråkade Adam Smiths teori om den osynliga handens förmåga att på den fria marknaden lösa de sociala och ekonomiska problem som uppstått i och med keynesianismens framväxt. Staten ansågs alltid som opartisk då man ansåg att staten ofrånkomligen kommer att ge favör i sina beslut till den gruppens intressen staten försöker tillgodose vid olika givna tillfällen. Dessutom ansågs statens roll som ekonomisk aktör otillräcklig då den information som staten innehar aldrig kan konkurrera med marknadens signaler (Harvey, 2005: 19-21; Crouch, 2011:14ff). Under 1950- och 1960-talet gavs dessa tankar sig uttryck bara i teorin och inom den akademiska världen. Det är 1970-talet som kan räknas som neoliberalismens pionjärtid på den globala arenan och förespråkarna för dess lära brukar traditionellt sett räknas som Storbritanniens Margaret Thatcher, USA:s Ronald Reagan och General Pinochetes Chile. Dessutom hjälpte nobelpriset i ekonomi som utdelades till Hayek 1974 och Friedman 1975, till att underbygga neoliberaliseringens roll som ledande strategi för utveckling. Denna utveckling fortsatte, ofta stötvis och med motstånd och konfrontation (kanske särskilt i Chile där General Pinochet genomförde en coup de`état) tätt följt i dess fotspår. I Storbritannien fördes en häftig strid mot all typ av verksamhet som hindrade en flexibla och mer konkurrenskraftig marknad: facken bekämpades, skatter sänktes, nedmontering av välfärden genomfördes i takt med avregleringar och privatiseringar av offentliga verksamheter i syfte att uppmåna entreprenörskap för att locka till sig utländska investerare (Harvey, 2005: 25). Denna trend blev under 1980- och 1990-talet världsomspännande i och med att Världsbanken och Internationella Valutafonden tog sig an dessa idéer och förespråkade dem på en global nivå (Harvey, 2005: 29).

Hur ter sig den neoliberalen staten teoretiskt? Helt kort kan några karaktärsdrag skönjas. Neoliberalismen sätter, som nämnts ovan, stark tilltro till individuell frihet och äganderätt, fria marknader med fri konkurrens och frihandel. Dessa institutionella friheter bevaras och upprätthålls genom statens våldsmonopol. Entreprenörskap och privat företagande ses som motorn i ekonomisk tillväxt och teknisk utveckling, denna utveckling skall sedan enligt teorin spridas till alla i samhället och öka levnadsstandarden – fattigdom skall besegras genom den

¹ se Harvey, 2005, Peck, 2010 & Crouch, 2011

fria marknaden. Konkurrens ses som direkt avgörande (på olika nivåer; mellan individer, företag, städer, nationer, och som i fallet med den här uppsatsen, utbildning, m.m.). Den statliga byråkrati som uppstår i och med statligt intervenerande på marknaden anses icke önskvärd och hanteras genom privatiseringar, avregleringar och skapande av fria marknadsalternativ av statlig aktivitet för att utveckla effektivare lösningar och öka produktiviteten, minska kostnader och råda bot på sociala problem i samhället. Begrepp och ord som frihet och konkurrens räknas som honnörssord (Harvey, 2005: 64-65). Detta system är enligt författare som Jamie Peck och David Harvey en paradox då det utopiska tillståndet för neoliberalismen är den fria marknaden frånkopplat från statlig aktivitet. Dess existens vilar på grundvalen att staten måste finnas för att anordna och upprätthålla denna ordning (Peck, 2010: Harvey 2005). Både Peck och Harvey anser att neoliberalismen innehåller systematiska motsägelser och att geografiska ojämlikheter alltid kommer uppstå som en direkt följd av ett sådant system. Peck menar att kostnaderna med ett sådant system, både socialt och ekonomiskt, i slutändan ofta kommer leda till en ”roll-out” effekt där återreglering ofta blir lösningen. Det är alltså inte en ”roll-out” av staten utan av marknaden och staten får åter ta över verksamheten som en ”roll-in” effekt (Peck, 2010: 23-24; 26).

2.1 Neoliberalism och skola

Utvecklingen av länders skolsystem och neoliberaliseringens påverkan på dessa har tittat sig olika från fall till fall och land till land, och det skall poängteras att den största delen av litteraturen fokuserar på USA och Storbritannien (se t.ex. Ladd, 2002, Bansel & Davis, 2007, Ball, 1993, Apple, 2006 och Hill & Kumar, 2009). Vissa generella drag går dock att lyfta fram som mer eller mindre allmängiltiga, och vad som tas upp här i detta avsnitt skall förstås som applicerbart på en svensk kontext (se kapitel 3 för en närmare beskrivning av det svenska skolsystemets förändring).

Utbildningssektorn (grundskolan, och i viss mån gymnasienivå, är de instanser som lyfts fram här) är intressant att undersöka i den bemärkelsen att synen på utbildning och statens roll i relation till denna har förändrats sedan neoliberalismen fått genomslag globalt. Traditionellt sågs utbildningen som ett viktigt redskap för staten att skapa medborgare som både bidrog till och medverkade i ekonomisk utveckling. Utbildningen sågs alltså som ett socialiserande instrument där en god samhällsmedborgare skulle fostras och beblandas med människor från andra samhällsskikt för att garantera bland annat en god kvalitet på den framtida arbetskraften och kapitalhanteringen (Davis & Bansel, 2007: 254; Blomquist, 2004: 142). Den neoliberal utveckling som beskrivits ovan lämnade inte skolan orörd trots den roll skolan ansågs ha i samhället. Bunar (2009) lyfter fram tre generella karaktäristiska drag för hur neoliberaliseringen av skolan gick till (av vad man brukar kalla den ”västerländska världen”). Först och främst skedde en decentralisering av skolan, således delegerades det finansiella ansvaret, som staten tidigare hade haft, till lokala kommunala instanser. För det andra luckrades systemet upp så att föräldrarnas valfrihet att välja vilken skola de ville att deras

barns skulle få gå i ökade eller helt infriades. För det tredje sågs en utveckling av en ökad marknadsisering. Detta innebar i praktiken en ökad diversifiering och mångfald av de producenter som står för tjänsterna inom utbildningssektorn, med andra ord skolorna – både för privata och kommunala huvudmän (Bunar, 2009: 12). Detta är återigen en generell bild och kan ha tätt sig olika från fall till fall, men är ändå representativ i allmänhet och i denna uppsats i synnerhet. Härnäst följer några neoliberala argument som talar mot det statliga monopolet av utbildningen.

Ball (1993) lyfter fram åtta olika anledningar till varför statligt monopol är av ondo, enligt anhängare till neoliberala strategier. (1) Den statliga finansieringen av monopolskolan som ofta sker genom skatter stämmer inte alltid överens med klienternas (elevernas, föräldrarnas) bästa. (2) Avsaknaden av möjligheten för vinst (eller förlust) innebär att skolan kommer styras enligt (3) konservativa självintressen där utveckling blir lidande och där (4) ineffektivitet och ökad byråkratisering som missgynnar föräldrars potentiella inverkan i verksamheten. Dessa ovanstående poänger leder till (5) att standarden på skolorna kommer lida och utvecklingen kommer avstanna. (6) Likheten skolorna emellan och den avsaknad av val för föräldrarna, berövar dem möjligheten att välja vad som är bäst för deras barn. (7) Dimensionen av demokratiskt kontrollerade monopolskolor innebär att policys av dominanta grupper och makthavare kommer tvingas på systemet och eleverna vilket kommer skapa naturliga vinnare och förlorare. Till slut (8) visar det sig att föräldrar och elever inte har något instrument att säga emot i ett sådant system och de kommer bli överröstade av lärarfack, politiska organisationer, intressegrupper osv., och således reduceras eller elimineras deras röster från att bli hörda. (Ball, 1993: 4)

Som vi kan se utifrån detta synsätt är det ungefär samma diskurs som förespråkas här som Hayek och Friedman (Peck, 2010, Harvey, 2005) lyfte fram på sin tid. Förespråkare för den diskursen menar att de problem och misslyckanden som kan återfinnas inom utbildningsväsendet är direkt relaterade till statens involverande i styrandet. Byråkratisering, krångel och brist på konkurrens hindrar utveckling och effektivisering av skolan. Det är självintresset och makten hos producenterna, alltså skoladministrationen och i viss mån lärarna, som lyfts fram i stället för föräldrarnas och elevernas, alltså konsumenterna. Dessutom ska föräldrarna uppfattas instängda och inlåsta i sin brist på olika skolor att välja. Kort och gott – statligt ägande av skolor medför ojämlikhet, ineffektivitet och icke produktiva metoder och avsaknaden av incitament för förbättring då konkurrensen lyser med sin frånvaro. Utvecklingen som då bör tas, och som även gjordes i mångt och mycket, är således en reformering av stat-utbildning relationen till förmån för ett marknadsvänligare system med fri konkurrens mellan producenter (skolor) och oförhindrad valfrihet att välja produkt för konsumenterna (familjerna). Sättet att tala om skolor (diskurs) och individers val av skolor i form av tjänster och produkter för konsumenter att inhandla som vilken vara som helst, har även blivit följden (om inte det kan ses som en aktiv strategi) av den neoliberal utvecklingen (Davis & Bansel, 2007: 254). Detta är ett av de viktigaste argumenten som förespråkare för neoliberalismen lyfter fram. Att decentralisera den administrativa och byråkratiska styrningen i tandem med att en ökad konkurrenskraft sker genom en så orörd marknad som möjligt skall enligt teorin leda största möjliga utveckling för skolans effektivisering. Argumenten är

klassiskt nationalekonomiska och bygger på synen om *homo economicus* där människan antas vara en rationell individ och agera utifrån personligt ansvar (för att generera största möjliga personlig vinning) i en marknad där skolorna tvingas anpassa, konkurrera och marknadsföra sig själva i ett ”vinna-eller-försvinna” scenario där vinst är nödvändigt. I skolväsendet är vinsten dock inte i första hand av ekonomisk mervärde utan handlar här snarare om antalet elever man lyckas rekrytera, elevernas resultat och skolans rykte rent generellt (Bunar, 2009: 37). Förespråkare argumenterar dessutom för att ett system i denna anda ökar demokratinivån då konsumenternas valfrihet, som tidigare nämnts, ökar. Dessutom, och detta kanske är det absolut starkaste argumentet, menar förespråkare att valfriheten bryter den geografiska inlåstheten för barn i segregerade bostadsområden, de ges alltså en chans att komma iväg från sitt bostadsområde och därmed uttrycks social rättvisa (Bunar, 2009: 61).

Den utveckling och det neoliberala synsätt som återspeglar sig (i viss del) på skolområdet har dock blivit skarpt kritiserad. I vad som följer tänker författaren belysa några av de viktigaste reaktionerna mot den rådande formen av skola, i Sverige som i andra länder.

Den övergripande kritiken mot den neoliberal skolan ligger i tanken att skolan skall bedrivas som på en marknad. Det skall dock poängteras att skolmarknaden är en kvasimarknad till skillnad från vad som vanligtvis betraktas som en ren marknad (det går förstås att argumentera för att det inte finns något sådant som en ”ren” marknad). En kvasimarknad i den bemärkelsen innebär i sin enklaste definition, i sammanhanget utbildning, att möjligheten att välja ”varor” och ”tjänster” är begränsad och möjligheten för reglering, reducering eller utvidgning finns alltid där, till skillnad från en ”riktig” marknad där varor och tjänster fritt kan väljas av konsumenterna (Bunar, 2009: 12). I Sverige är denna marknad helt finansierad av staten (se kapitel 3) medan den bara delvis finansieras av staten i andra (återigen den neoliberal paradoxen). Motståndarna menar då att det marknadssystem som förespråkarna vurmar för och dess effekter tenderar att leda till det motsatta. Marknaden är inte neutral och den gynnar de grupper som sitter på möjligheten att skaffa sig information genom sin överlägsna position och innehav av socialt, kulturellt och ekonomiskt kapital (Bunar, 2009: 55:65). Marknadens aktörer kommer (både på producent och konsumentensida) agera efter eget självintresse och göra det som gynnar dem själv mest. Med andra ord kommer de konsumenter som besitter kunskap som gynnar dem till bekostnad av någon annan göra det valet då de agerar rationellt. Dessutom kan man förvänta sig att producenterna (skolorna) kommer välja de studenter som är mest kapabla att bringa dem profit (enligt definitionen nämnd tidigare). Bell illustrerar sambandet så:

We should thus expect that they would seek to recruit more able students, in order to make life easier for themselves and ensure good performance outcomes (see Moore & Davenport, 1990, below); that they would turn away students with expensive learning needs in order to maximise the impact of resources on outcomes; and that they would concentrate resources internally on those students with highest ability and/or the most vocal and influential parents. Thus, the self-interest of the educational entrepreneurs is

linked to the self-interest of those parents wanting and able to pursue relative advantage in the education market

(Ball, 1993: 7)

Kritiken baserar sig givetvis på synen på producenten och konsumenten i den ekonomiska teorins renaste form, vilket uppenbarligen aldrig är fallet i verkligheten. Dock gör sig kritiken gällande på ett mer abstrakt plan i diskursändringen och synen på skolan och utbildning som en handelsvara som ger upphov till polariserande och segregande effekter eftersom både producenter och konsumenter kommer agera efter egen vinning och där upprätthållandet av social ordning reproduceras genom nuvarande utbildningsregim. Denna kritik är rättfärdigad och viktig. Vad som dock är viktigt att påpeka är att bägge sidor av lägren har kunnat visa på studier där deras ståndpunkter har kunnat lyftas fram. Således har pro-sidan visat på fall där friheten lett till effektivisering, förbättring, ökad jämställdhet osv., samtidigt som den andra sidan har kunnat påvisa uppenbara brister med systemet där skolor påvisats segregerade (se Lindbom, 2007 och Bunar, 2009) På grund av detta bör man vara aktsam i att dra förhastade slutsatser om valfrihetens effekt, då det även visat sig att reformer av dessa slag haft marginell eller ingen direkt effekt (se 3.1 Tidigare forskning)

2.2 Segregation

I detta avsnitt kommer en genomgång följa av den teoretiska anknytningen av segregering kopplat till den här uppsatsens undersökningsområde: skolan.

2.2.1 Teoretisk anknytning till boendesegregation

I den konventionella meningen av begreppet segregation menar Gregory att "The phenomenon of segregation is said to occur when two or more groups occupy different spaces within the same city, region or even state." (Gregory, 2009: 673). Den vanligaste företeelsen som begreppet innefattar i den teoretiska meningen är relaterad till olika former av boendesegregation och då ofta knuten till åtskillnader mellan (etniska) minoritetsgrupper och "huvudgruppen" eller den privilegierade gruppen i ett samhälle (Knox & Pinch, 2010). Det är dock viktigt att poängtera, särskilt i relation till den här uppsatsen, att de ojämlikheter och polariseringar som detta indikerar har en mer mångfacetterad innebörd än av enbart etniskt slag. Den socioekonomiska aspekten av segregation är generellt en av de viktigaste aspekterna och speciellt i relation till denna uppsats. I det moderna marknadsbaserade samhället har rumsliga åtskillnader mellan grupper en tydlig teoretisk roll där indikatorer på inkomst baserad på utbildningsnivå, typ av arbete och grad av köpkraft, är starkt kopplad till bostadssegregationen (Knox & Pinch, 2010: 68) Det är således bara logiskt att den socioekonomiska segregationen ger en geografisk uppdelning i städer där människor med olika status upptar olika områden och bostadstyper. Mer noggrann beskrivning av just fenomenet med bostadssegregation och kopplingen till etniska grupper och socioekonomisk

bakgrund i samhället är en viktig aspekt inom samhällsforskning rent generellt för att upptäcka och förklara polariserande tendenser i samhällsplaneringen. I denna undersökning där segregationen av skolan (närmare definition följer längre ned) är det valda studieområdet går det att dra relaterande lärdomar av forskning på boendesegregationen kopplat till ett utbildningsperspektiv. För det andra kan det tänkas att boendesegregationen har direkt koppling till hur den eventuella skolesegregation ser ut då boendet kan ha en direkt anknytning till val av skola. Men med tanke på att boendesegregationen inte kommer undersökas närmare (se kapitel 4) väljs här att inte diskutera just dess företeelser och konsekvenser noggrannare. Dessutom läggs i denna undersökning inte samma vikt vid etnisk segregering som i den traditionella litteraturen relaterad till segregation. Med detta sagt finns det ett par aspekter av den konventionella boendesegregationen som är värda att betona och relatera till den här uppsatsen. Det som väldigt kort kommer beröras har att göra med tanken att segregation inte är en statisk funktion och den förändrar sig över tid och geografiskt område (Skolverket, 2003: 125). Hur snabbt segregeringen förväntas avta eller ej beror enligt den klassiska litteraturen om boendesegregering, och går således att överföra på denna uppsats, antingen på interna och/eller externa effekter.

De externa effekter kan både vara medvetna eller omedvetna (som ofta är fallet). De medvetna effekterna är således politiska, eller andra, strategier för att se till att olika grupper hålls isär. Detta kan ske på väldigt militant maner och apartheid och Nazityskland är två vanligt förekommande exempel. Omedvetna, eller kan även vara medvetna effekter är sådana som t.ex. har att göra med prejudicerande fördomar som hindrar personer med ”felaktig” bakgrund att få bostad i andra områden beroende på en dömande mäklare eller dylikt (Knox & Pinch, 2010: 169-170). I en utbildningskontext skulle detta då således vara att en elev med ”felaktig” bakgrund inte tillåts gå på en viss skola. Detta är extremt svårt att mäta och den här uppsatsen kommer således inte försöka göra anspråk på en mätning av det slaget, men det är viktigt att ha i baktanke i ett segregationsperspektiv.

De interna effekter som har att göra med segregationen har ofta haft att göra med militanta skäl när det kommer till boendesegregationen, då olika grupper har skapat kluster tillsammans för att de behöver försvara sig och åtnjuta stöd från gruppen t.ex. uppdelningen katoliker – protestanter i Belfast. Men mer signifikant, i vilket fall i relation till utbildning, är att forskning visat på att vissa grupper har grupperat sig tillsammans just för att försöka undvika assimilerande påtryckningar som kan uppstå när de kommit till ett nytt land och de känner att de vill bevara en viss identitet och kulturell anknytning (Knox & Pinch, 2010: 173). Detta är en intressant aspekt då det skulle kunna antas att skolor som har stor andel elever med utländsk bakgrund har valt detta då den närmaste kopplingen och således säkerheten till deras kulturella identitet går att finna där. Detta argument går ju dessutom självklart att jämföra med den andra sidan av spektrat då bara etniska svenskar står att finna på skolor. Uppsatsen kommer göra blygsamma anspråk på att undersöka denna aspekt men bara i den utsträckningen att utländsk bakgrund (se kapitel 4) kommer belysas, en djupare analys kräver intervjuer vilket inte finns utrymme för här.

2.2.2 Skolsegregering

Enligt skolverkets definition av skolsegregering (2003), som även används i uppsatsen, handlar segregationen i skolan om att olika grupper homogeniseras (Skolverket, 2003: 127). Definitionen inrymmer flera aspekter såsom *socioekonomisk bakgrund* (som har att göra med hushålls sociala status, inkomst och utbildningsnivå², *etnisk* (åtskillnad mellan olika folkgrupper) och *prestationssegregering* (alltså skillnader i betygsresultat) (ibid.). Eftersom syftet med uppsatsen är att se om friheten att välja skola har lett till segregeringseffekter kan man t.ex. säga att om valda skolor ser en homogenisering av exempelvis elever vars föräldrar har en högre utbildningsnivå har det skett en segregering av elevsammansättningen på den skolan (se 4.4). Skulle det visa sig att det faktiskt är så att skolor segregeras så krävs det egentligen inga närmare teoretiska resonemang för att inse att en sådan utveckling är högst problematiskt. Det är problematiskt både utifrån ett strukturellt förklaringsperspektiv och sett från ett socialt. Skulle det visa sig att det på ett strukturellt plan förekommer segregering är det bekymmersamt då det indikerar att segregeringen är en integrerad del av samhället och systemet i en vidare bemärkelse, och leder till polariseringar av olika grupper vilken definition av segregering det än har att göra med. Visar det sig att segregeringen beror på uppenbara val (för att t.ex. upprätthålla sin kulturella identitet med jämlingar) är även det problematiskt då samma åtskillnad av grupperingar uppstår och oförståelse kan bli en följd av detta. Skolan är ofta den första instansen i en människas uppväxt där hon får tillfälle att beblanda sig med andra människor från andra bakgrunder och livssituationer. Det vore mycket bekymmersamt om samhället, redan i denna inledande fas, påvisar en inneboende utveckling som medför stora skillnader mellan grupper

² Enligt deras definition hör även yrkesgrupp till, men det är en variabel som inte tagits med i den här undersökningen

3 Skolans förändrade roll i samhället

Det svenska skolsystemet fram till 1960-talet byggde på ett dualt system med en sjuårig folkskola och en realskola som var kopplad till högre utbildning. Det system som existerade på den tiden kan karaktäriseras som splittrat mellan olika privata och statliga aktörer. Dessutom rådde en stor skillnad mellan elevdeltagande och elevprestationer mellan landsbygden och städerna. Redan på 1950-talet talade den socialdemokratiska regeringen med Tage Erlander som partiledare om en enhetlig skola, men det var inte förrän i början av 1960-talet som dessa planer kunde realiseras. 1962 avvecklades realskolan, folkskolan och flickskolan och ersattes av en 9-årig obligatorisk, enhetlig grundskola som gjordes examensfri till skillnad från tidigare ordning (Trumberg, 2011: 35). De övergripande anledningarna till denna reform enligt den tidens socialdemokratiska regering var att skolan skulle användas som ett instrument för att skapa ett rättvisare samhälle och för att uppfostra goda medborgare. Genom att sätta jämlikheten i fokus ville man eliminera sociala ojämlikheter mellan grupper i samhället i en kollektivistisk anda. Olof Palme gick så långt att han ansåg att skolan skulle användas som verktyg för att avskaffa klassamhället (Trumberg, 2011: 36). Detta tog sig uttryck rent praktiskt genom att möjligheten och tillgången till skolan skulle vara lika för alla, dessutom var innehållet i utbildningen likvärdig skolor emellan. Ansvar och styrningen av skolan tillföll staten. Tillgängligheten till friskolor eller privata skolor var mycket begränsad på den här tiden. Om föräldrar hade önskemål om vilken skola ens barn skulle gå i var i princip det enda alternativet att flytta (Trumberg, 2011: 40; Bunar, 2009: 78). Under 1960- och delvis 1970-talet var det inga större politiska debatter om detta likvärdighetstänkande mellan partierna, även om olikvärdigheter fanns. En övergripande konsensus om den planerade demokratin återspeglades i debatten och tal om valfrihet och friskolor förekom knappt. Men mot slutet av 1970-talet och framåt började debatten luckras upp vilket till slut ledde till en ny skolreform i början av 1990-talet, vilken möjliggjorde för det fria valet av skolor och möjligheten för friskolor att fungera i princip på samma sätt som de kommunala skolorna. Från slutet av 1970-talet och fram till reformen har det skett en förändring i synen på skolan och en begreppslig omsvängning där likvärdigheten har fått en ny innebörd. I dag är den nya definitionen allmänt vedertagen partierna emellan, även i mångt och mycket av socialdemokrater och vänsterpartier. Det är för den här uppsatsen i synnerhet av vikt att tolka innebörden av den begreppsliga förändringen på skolområdet och hur dess framväxt tedde sig. I skolverkets rapport från 2003, *Valfrihet och dess effekter inom skolområdet*, har man gjort en noggrann genomgång av debatten från den här tiden mellan Moderaterna och Socialdemokraterna. Härnäst följer en genomgång av de viktigaste inslagen i den debatten och de viktigaste motiveringarna till att reformen ägde rum.

Rapporten utgår från att studera perioden fram till 1987 där både socialdemokratiska och borgerliga röster lyfts fram. I början av 1960-talet under den dåvarande socialdemokratiska regeringen med Ragnar Edenman som ecklesiastikministern (skolminister) i spetsen var möjligheten, som nämnts ovan, att välja privata alternativ till skolan väldigt begränsad och det var egentligen ingen som ifrågasatte detta. Den centerpartistiska regeringen på 1980-talet med

Ulla Tillander som utbildningsminister hade heller inte några avsevärda avvikelser från den enhetliga skolan. Diskussionen rörde sig snarare enbart om att man borde respektera de privata alternativen som fanns och avgränsa debatten till hur fria skolalternativ kunde få för betydelse i framtiden. Den tolerans som ändock visades innebar ingalunda att de friskolor som hade berättigade elever skulle erhålla statsbidrag. Faktum är att finansiering av skolor av det slaget under denna tid var ytterst ovanlig och sparsamt. För att bidrag skulle komma på tal bestämdes det av den socialdemokratiska regeringen mot slutet av 1980-talet att fristående skolor skulle ha en annorlunda pedagogisk prägel och inriktning än grundskolans (Skolverket, 2003: 25). Det framgår således att den Socialdemokratiska (och även Centerpartistiska) regeringen även mot slutet av 1980-talet försökte ta avstånd från ett brett etablerande av fria skolor. Således gick det under den här tiden inte att se några direkt juridiska framsteg för valfriheten generellt och friskolorna i synnerhet. Skillnaden mellan borgerliga partier (framförallt Moderater) och Socialdemokrater låg snarast i retoriken och utnyttjandet av begreppet. Exempelvis använde Moderaterna redan i början av 1980-talet begreppet valfrihet, och det gav sig uttryck inom tre områden: ”*Valfrihet mellan offentliga och friståendeskolor, valfrihet mellan offentliga skolor samt valfrihet mellan olika tillvalsalternativ i en skola*” (Skolverket 2003: 27). Redan här argumenterade Moderaterna alltså för att öka möjligheten för föräldrar att välja skolor och de beskyllde det rådande bidragssystemet för att vara diskriminerande och att det i realiteten var segregering då det innebar privatskolor bara för de välbärgade och för ingen annan (ibid.).

De framgångar som valfriheten och friskolorna kom att åtnjuta under 1990-talet och framåt bäddades av den Socialdemokratiska regeringen 1988-1991. Denna period utgör den andra undersökningsperioden i Skolverkets rapport. Under denna period kunde ett skifte i den Socialdemokratiska retoriken rörande valfrihet och likvärdighet skönjas. Under perioden ökade möjligheten för lärare att profilera sig och ett nytt system för mål och resultatstyrning kom upp på den offentliga debattagendan. Den dåvarande utbildningsministern Göran Persson använde således retorik som kunde härledas till Moderaternas tredje användningsområde för valfrihet; alltså valfrihet mellan olika tillvalsalternativ inom skolan. Uttalanden om valfrihet mellan skolor var det fortfarande inte direkt tal om då dessutom närhetsprincipen skrevs in i grundlagen, utom, som till skillnad från tidigare, det rörde sig om fall då eleven utsattes för mobbning (Skolverket, 2003: 29ff). Vad som på ett mer genombrytande plan banade väg för den ökade möjligheten för friskolor var Perssons decentralisering av styrandet av skolorna till kommunnivå, dessutom föreslogs en lagförändring strax före maktskiftet 1991 som kom att öppna möjligheterna ytterligare. Godkännande av friskolor som tidigare styrts av länskskolsnämnderna skulle numera skötas av ett nytt verk, Skolverket. Dessutom föreslogs ett nytt bidragssystem som möjliggjorde för friskolor med skolpliktiga elever att automatiskt få del av det statliga bidraget (Skolverket, 2003: 32). Detta uppluckrande av det tidigare centraliserade systemet med möjliggörande för ett friare system kom inte för intet. Som tidigare diskuterats fanns det globalt ett stort tryck för neoliberala privatiserande frihetsreformer, något som Sverige självklart inte var avskärmat från. Snarare var det som det visats tidigare, att Sverige var något av en förespråkare för detta system inom vissa områden, alltså var påtryckningarna på lokala plan starka. Socialdemokraterna visade sig motvilliga att använda frihetsbegreppet för lättvindigt då det delvis eller helt gick emot den grundläggande

tanken om skolan som grundval för den goda demokratiska medborgaren. För att demonstrera vikten av likvärdighetstänkandet gjordes det aktuellt på ett juridiskt plan, och hade både en individuell och systematisk innebörd:

På individnivå hade alla elever rätt till lika möjlighet till utbildning. När en elev hade behov av särskilt stöd måste samhället anordna ett sådant stöd för att åtminstone på en nivå garantera jämlikhet för elever. På systemnivå hade alla kommuner och skolor skyldighet att erbjuda en likvärdig utbildning oavsett var den anordnades i landet. Att detta efterlevdes skulle staten och kommunerna genom sin uppföljning och utvärdering

(Skolverket, 2003: 32)

När den borgerliga regeringen tog över styret 1991 låg möjligheterna alltså öppna för en förändring, och utbildningsminister Beatrice Ask annonserade sina intentioner genom ett par välkända propositioner (Prop. 1991/92: 95 och Prop. 1992/93: 230) genomförde man således dessa reformer där målet var tydligt:

Målet är att åstadkomma största möjliga frihet för barn och föräldrar att välja skola. Denna frihet bör innebära möjlighet att välja mellan det offentliga skolväsendet och fristående skolor men också att välja skola inom det kommunala skolväsendet och att välja också en skola i annan kommun.

(Prop. 1991/92:95 sid 8)

För att infria denna önskan föreslog och genomdrev Moderaterna en rad förslag som gjorde att de fristående skolorna skulle fungera i princip på samma villkor som de kommunala. Detta genomfördes rent praktiskt i och med införandet av det nya skolpengsystemet som eliminerade alla gamla restriktioner. För att erhålla det nya bidraget behövdes heller inte längre en speciell pedagogisk inriktning, som tidigare nämnts var fallet, och skolan hade rätt att erhålla 85% av genomsnittskostnaden för varje elev (Skolverket 2003: 35). Tre viktiga huvudargument för reformen framfördes av moderaterna:

För det *första* ansågs valfriheten kunna stimulera ett ökat engagemang för skolan hos föräldrar samtidigt som den skapade en större lyhördhet för elevers och föräldrars önskemål hos skolor och kommuner. Ett sådant engagemang och en sådan lyhördhet uppfattades i sin tur vara en viktig grogrund för utveckling på skolområdet. Valfriheten ansågs för det *andra* tillgodose behovet av en mångfald av utbildningsvägar, pedagogiska metoder och profiler. Den variation och flexibilitet som dagens och morgondagens samhälle kräver ansågs inte kunna tillgodoses i det uniforma skolsystem som Sverige länge haft och grundskolan borde rymma flera olika profiler. För moderaterna var det inte

offentliga regleringar utan valfrihet på individ- och skolnivå som ansågs leda till den mångfald som eftersträvades. Valfriheten framhölls för det *tredje* slutligen skapa bättre incitament för kostnadseffektivitet. Nya arbetsmetoder, som kunde effektivisera verksamheten, sades kunna prövas ständigt för att möta konkurrens från andra skolor och kommuner (författarens kursivering).

(Skolverket 2003: 39)

Den senare, ovan nämnda propositionen, fungerade snarast som ett förstärkande element av den först nämnda propositionen och lyfte fram elevernas önskemål och förbättrade möjlighet för val mellan kommuner (Prop. 1992/93: 230 sid 6). Moderaternas syn på likvärdighet skiljde sig dessutom från Socialdemokraternas syn på den på ett invid – och systemplan och utgick från två aspekter. Moderaterna ansåg att skolans uppgift var att utveckla alla elever så optimalt som möjligt eftersom deras syn på likvärdigheten innebar att varje enskild elevs resurser tas tillvara på bästa sätt. Men eftersom varje individuell elev är olika kan inte likvärdighet uppnås genom statligt styre ovanifrån. För det andra innebar likvärdigheten för moderaterna lika möjlighet för kommunala och fria skolor – vilket vi såg infrias i och med skolpengen (Skolverket 2003: 37-38). Den neoliberal diskursen är ganska tydlig här, vilket är föga förvånande med tanke på rådande synsätt med staten som nödvändig upprätthållare av den neoliberal agendan.

Således var reformerna genomförda och när den Socialdemokratiska regeringen tog över efter den borgerliga, 1994, accepterade man i stort sett det paradigmskifte som skett. På bara ett par decennier hade således Sverige gått från en starkt centraliserad skola, med ett klart ideologiskt syfte, till ett av de mest decentraliserade (men ändå statligt finansierade) skolsystemen i världen (Bunar, 2009: 83). Skolan som socialiserande verktyg för att minska eller eliminera klassklyftor har ersatts av ett system med minst sagt diffusa sociala ambitioner med klara risker för segregande effekter.

3.1 Tidigare forskning

Ett antal undersökningar, med blandade resultat, har gjorts på området friskolor, fritt skolval och segregation sedan skolreformen ägde rum i början av 1990 talet och det kommer lyftas fram ett par bidrag här som visar denna delade bild i resultaten. Skolverket har publicerat ett antal rapporter på ämnet och den mest omtalade och omfattande är den ovan nämnda rapporten *Valfrihet och dess effekter inom skolområdet* (2003). Segregationen återkopplas till hur elevsammansättningen ser ut på skolorna utgående tidigare nämnda definitioner (se 2.2.1 och 2.2.2) socioekonomisk bakgrund, etnicitet och prestationsnivåer. Undersökningen utgår från två fallstudier i Sollentuna och Västerås där elevsammansättning och prestationsutveckling jämförs över tiden, från 1998 till 2001, i en kommunal skola med en fristående skola i samma närområde (detta gäller alltså för båda fallstudierna).

Undersökningen tyder på att elevsammansättningen på de skolor som undersökts blivit mer homogena, utifrån framförallt etnicitet och prestationsresultat. Tendensen på de båda kommunala skolorna i de olika kommunerna är likartad: andelen elever med utländsk bakgrund har ökat, samtidigt som färre har nått upp till kunskapsmålen. Tendensen på de friskolor som återfinns i båda fallen visar på den motsatta trenden, ändock inte lika drastisk. Det går dock enligt rapporten inte att bortse från att valfriheten har lett till segregande effekter. Dessutom inriktar undersökningen sig på attityder till valfriheten från föräldrar och professionella, anställda i utbildningssektorn. Det visar sig att föräldrar i mångt och mycket tror att den ökade valfriheten leder eller kan leda till segregerade skolor där vissa skolor utvecklas till ”elitiskolor”, med de bästa eleverna och stora kvalitetsskillnader skolorna emellan. Kommunala tjänstemän som tillfrågats ser inte i lika stor utsträckning denna utveckling.

Kritiken mot denna rapport från Skolverket leder oss in på det andra exemplet på forskning som gjorts på ämnet. Lindbom & Almgren (2007) i deras undersökning *Valfrihetens effekter på skolornas elevsammansättning: Skolsegregation i Sverige*, ifrågasätter för det första hur representativ Skolverkets fallstudier är då bara två fall undersökts, dessutom anser de den korta tidsfristen vara ett annat problem. För det andra ifrågasätter de relevansen i att undersöka attityder då detta inte säger något om effekter. Den tredje och viktigaste poängen har att göra med att inga belägg för att det är just ”de svenska” eleverna som flyttat till friskolorna och att mycket kan handla om *boendesegregationen*.

I deras egen empiriska undersökning är frågeställningen således annorlunda. Bara för att skolsegregationen ökat behöver inte det innebära att den ökat beroende av skolreformen, utan kanske snarare av utvecklingen av boendesegregationen. Deras ambition ligger i att dels undersöka huruvida valfriheten påverkar elevsammansättningen och dels undersöka friskolornas roll, och de koncentrerar sig främst på den socioekonomiska och etniska utvecklingen. Undersökningen avgränsas till Sveriges tre storstäder, Stockholm, Göteborg och Malmö och tidsspannet som undersöks är från 1991 till 2004. För att undersöka huruvida valfriheten i sig är kopplat till en ökad skolsegregation och inte boendeutvecklingen använder de sig av SCB:s databas SAMS (Small Areal Market Statistics) som är en rikstäckande indelning av områden. De använder databasen för att konstruera en hypotetisk kontrafaktisk situation där man skulle kunna utgå från närhetsprincipen och se var eleverna bor och var de går i skolan och jämföra med hur det ser ut i verkligheten. Om reformen inte skulle genomförts skulle alltså eleven bli tilldelad till den skola som ligger närmast utifrån var man bor och således går det att hypotetiskt se hur elevsammansättningar skulle sett ut på skolor om denna princip fortfarande var aktuell. Även om resultatet skiljer sig från stad till stad gör de en gemensam bedömning för de tre städerna. Resultaten visar att både den socioekonomiska och den etniska segregationen som tillkommit under åren går att förklara med den ökande boendesegregationen³.

³ De resultat (i form av procentuell förändring) som Lindbom & Almgren kommer fram till presenteras inte här då de exakta siffror som redovisas egentligen inte är viktiga i sammanhanget.

När det kommer till friskolornas roll i sammanhanget använder de sig av Skolverkets databas SALSA som bygger på friskolors och kommunala skolors elevsammansättning. De kommer fram till att vad som är gemensamt för de tre storstäderna är att friskolorna har ett större antal elever med föräldrar med högskoleutbildning än kommunala skolor, och dessutom ett signifikant färre antal invandrare elever. När de tar hänsyn till boendesegregationen visar sig dock friskolornas inverkan vara mindre. De manar dock till försiktighet i att dra slutsatser då skillnader går att dras mellan städerna. I exempelvis Göteborg går det att dra slutsatsen att friskolorna har en segregande effekt både på den socioekonomiska och den etniska elevsammansättningen medan fallet är det motsatta i Stockholm. Den viktigaste slutsatsen som de kommer fram till är dock att valfriheten i sig inte kan vara den förklarande faktorn utan andra förklaringsvärden måste tas in i analysen, som exempelvis boendesegregation.

Kritik mot Lindbom & Almgrens slutsatser har framlagts av Gustafsson (2007: 125). Han utgår från deras egna resultat och menar att med en annorlunda uträkning än vad de använt kan man se att skolsegregationen ökat mer än boendesegregationen sedan 1990-talet och således kan man göra anspråk på att det är valfriheten som stått för den segregationsbild som ändå går att skönja.

4 Metodologi

Ett vanligt förekommande snedsteg bland oerfarna uppsatsskrivare är att bortse från skillnaden mellan metodologiska avvägningar och den metod som används i uppsatsen. Metodologin brukar sägas relatera till hur metodvalet hör till ett större forskningssammanhang och hur dessa val återkopplas till val av ämne, frågeställningar, teori m.m (Gren & Hallin, 2003: 37). Cloke *et al.*, sammanfattar relationen:

On the one hand, then, there are specific *methods* which a discipline such as human geography deploys in both the construction and the interpretation phases of research. On the other hand, there is the *methodology* of a discipline such as human geography that entails the broader reflections and debates concerning the overall 'principles of reasoning' which specify both how questions are to be posed and answers are to be determined (pertaining to how specific methods can be mobilized to provide findings which can meaningfully relate back to prior concepts).

(Cloke *et al.*, 2004: 5)

Det är dessutom i många fall svårt att urskilja var gränsdragningen går mellan metodologi och metod då de verkar tendera att överlappa varandra. Utifrån denna ganska grundläggande och grova indelningen av metodologi och metod kommer härnäst vissa filosofiska ställningstaganden diskuteras. Kopplat till den här undersökningens övergripande syfte och ambition att undersöka valfrihetens påverkan på Malmös grundskolors elevsammansättning kommer vissa ställningstaganden och avgränsningar presenteras.

4.1 Avvägningar

I det mest grundläggande steget av en samhällsgeografisk uppsats är det viktigt att reflektera över vilka geografiska aspekter som är av intresse. Den samhällsgeografiska disciplinen omfattar ett brett spann av olika forskningsområden då den delvis tar fasta på den fysiska geografiska indelningen men också på den samhälleliga, sociala aspekten. För en samhällsgeografisk forskning är frågeställningar om rummets och platsens sociala inverkan på olika fenomen viktiga för att skapa förståelse. Aspekter av detta slag är ofta lätt förbisedda och av mindre signifikans men för att göra anspråk på att vara en samhällsgeografisk undersökning måste denna koppling finnas. Denna undersökning har som ambition att undersöka om en reform som lett till fri möjlighet för föräldrar/barn att välja vilken skola de vill, kan ha haft segregande effekter. Den geografiska aspekten blir således uppenbar då dels skolans geografiska placering har betydelse och dels varifrån skolans elever kommer från. Visar det sig exempelvis att många elever från ett traditionellt segregerat och utsatt område

som Rosengård går i en skola i Limhamn-Bunkeflo, skulle man kunna dra slutsatsen att valfriheten hjälper till att luckra upp den instängdhet som kan vara beroende på var man bor, och således bidrar till en mer integrerad och differentierad skola. Om det motsatta skulle vara fallet, att det visar sig att i Limhamn-Bunkeflo går det mest bara elever därifrån och i Rosengård går bara elever från Rosengård skulle man kunna dra slutsatsen att de två områdena är segregerade från varandra.

I återkoppling till de teoretiska sammanhangen och uppgiftens övergripande syfte har en något blandad metod valts av både intensiv men framförallt extensiv karaktär. Medan den intensiva typen av forskning inriktar sig på att undersöka sambandet eller kausaliteten bakom ett visst fenomen, är den extensiva forskningstypen intresserad av i hur stor grad fenomenet förekommer (Cloke *et al.*, 2004: 289). Den här uppsatsens ambition är således att undersöka både i hur stor grad skolsegregationen har ökat (eller inte), samtidigt som den kommer göra anspråk på att förklara vad som ligger bakom segregationen. Utnyttjandet av blandningen av den extensiva metodologin med anspråk på vissa intensiva indikatorer har anpassats delvis beroende på den här uppsatsens begränsningar vilka kommer kritiskt undersökas senare (se framförallt 4. 5).

Den typ av undersökning som torde vara bäst lämpad för att besvara angivna frågeställningar och samtidigt göra anspråk på att uppfylla syftet med uppsatsen och som väl överensstämmer med den extensiva forskningen blir då av kvantitativt slag. Ett sådant val indikerar direkt vissa filosofiska ställningstaganden som kräver (kritisk) uppmärksamhet.

En kvantitativ undersökning indikerar att det fenomen, händelse eller företeelse som ska undersökas går att undersöka genom att data samlas in, som kan bearbetas till numeriska värden och som går att mäta eller räkna på (Cloke *et al.*, 2004: 17). Valet att göra en undersökning av det slaget ger upphov till en del epistemologiska konsekvenser. Traditionellt sett har den kvantitativa forskningen anammat föreställningen om att vetenskapen bör vara objektiv, värdeneutral och att den bör följa den naturvetenskapliga ambitionen om att finna orsakssamband som kan överföras till lagar (Flowerdew, 2005: 15). Den inställningen har blivit kritiserad under de senaste två, tre decennierna. Exempelvis är valet av vilken data som väljs att undersöka högst subjektivt och beroende av typen av undersökning och öppen för manipulation (Winchester, 2010: 12-13). Det är exempelvis lätt att framställa invandrare som brottslingar om man selektivt väljer statistik som bevisar detta men "glömmer" att föra in andra relevanta variabler som visar på det motsatta.

Det är få forskare idag som anammar tilltron till de kvantitativa tillvägagångssätten som objektiva och värdeneutrala. Dessutom råder något av en försvarsinställning från de kvantitativa forskarnas sida, och många vill inte förknippas med den positivistiska inställningen till kunskap. Användandet av kvantitativ data och kvantitativa metoder kan istället ha som ambition att som Johnston & Graham uttrycker:

The emphasis of quantitative analysis in human geography is to accrue sufficient evidence which makes the adoption of a particular line of thought compelling.

(citerad i Cloke *et al.*, 2004: 250)

Med andra ord behöver inte den kvantitativa forskningsmetoden ha som agenda att uppnå positivistiska slutsatser om kausalitet och lagar utan det kan i mångt och mycket handla om att:

For most of its practitioners, the use of quantitative techniques stems from a simple believe that in many situations, numerical data analysis or quantitative theoretical reasoning provides an *efficient* and *generally reliable* means of obtaining knowledge about spatial processes.

(*ibid.*)

Uppsatsförfattarens egen inställning till den generella debatten om kvantitativ forskning stämmer således väl överens med de två senast citerade styckena. Även om ambitionen i ett tidigt stadium av den här undersökningen var att komma fram till någon form av förklaringsmodell till det studerade fenomenet, har aldrig ambitionen varit att finna några generella orsakssamband som skulle vara applicerbara på varje givet exempel, något som generellt sett är ett svåruppnåeligt ideal inte bara i samhällsvetenskapen, utan även i naturvetenskapen. Vad gäller frågan om objektivitet har inga illusioner funnits om en sådan verklighetsframställning. Val av frågeställning, syfte, teori och undersökningsobjekt anses här alltid vara högst selektiva och subjektiva. De anspråkslösa förhoppningarna med undersökningen är att kunna bidra med ytterligare en aspekt till den kumulativa forskningen inom friskoledebatten och ge en geografisk aspekt till den allmänna politiska och akademiska diskussionen.

4.2 Material – avgränsningar och begränsningar

Insamlingen av det kvantitativa datamaterialet är nog den enskilda faktor som varit mest problematiskt och lett till flest förändringar och omstruktureringar av uppsatsen. Anledningen till att svårigheter att få fram relevant data varit genomgående är beroende av uppsatsens övergripande syfte och frågeställningar och har medfört vissa begränsningar av vad som varit möjligt att få fram. För det första är det valda undersökningsområdet (grad av segregation beroende på valfrihet) extremt svårt att definiera och mäta och således blir det svårt att få fram statistik som kan styrka det som är tänkt att undersökas. För det andra är en del av det tänkta materialet sekretessbelagd, då det handlar om persondata på individnivå. För att få reda på hur valmöjligheten eventuellt har påverkat utvecklingen av segregation krävs kostsamma beställningar från exempelvis SCB eller Malmö stad, något som varit praktiskt och finansiellt

omöjligt i denna undersökning. Dessutom har det i denna uppsats inte varit möjligt att få fram statistik och mått på boendesegregation som jämförelsevariabel, delvis av samma skäl som precis nämnts. Ett annat problem har varit att tidsintervallet för när relevant data börjat insamlats varit för sent eller avslutats för tidigt för att kunna påvisa valfrihetens påverkan.

Det empiriska material som ändå lyckats samlas in är dels andrahandskällor genom M-databasen, en databas som Lunds Universitet i ett samarbete med Malmö högskola utarbetat i syfte för framtida forskning vid Malmö högskola. De data som tagits från M-databasen innehåller information om var grundskoleelever bor och var de går i skola på koordinatnivå och datainsamlingen påbörjades 2002 och finns upp till 2012. Återigen är detta mycket känslig data då det handlar om persondata. Den etiska problematiken har eliminerats då, med hjälp från Mona Tykesson, information om nyckelområdet, eller postnumret där eleven bor, tagits bort. Kvar finns bara information om i vilken stadsdel och i vilket delområde personerna bor. Ett antal andra data går att återfinna i M-databasen som potentiellt hade varit användbart, men i vissa fall har intervallen för när statistiken insamlats varit för kort eller har mer relevant eller enklare data hittats på annat håll.

Den andra materialkällan som använts kommer, genom inspiration från Lindom & Almgrens (2007) undersökning, från Skolverkets databas SALSA (Salsa.artisan.se). I SALSA-databasen går det att studera betygsresultat från årskurs 9 genom att ta hänsyn till elevsammansättning. Relevanta faktorer som andel elever med utländsk bakgrund, föräldrars sammanvägda utbildningsnivå och andel elever som uppnått målen finns med i den statistiken, allt är dock presenterat i procent. SALSA-databasen bygger i sin tur på SCB:s skolregister, register över totalbefolkningen (RTB) och utbildningsregistret. Det är ett samarbete mellan SCB och Skolverket som inneburit att elevers personnummer kopplats med de olika databaserna och kompletterar således en del av de data som författaren själv inte lyckats få tag i.

4.3 Metod

Som nämns i inledningen till det här kapitlet är metoden eller metoderna som används den praktiska framställningen av hur den specifika undersökningen kommer genomföras och vilka tekniker som ingår i valet av metod. Härnäst följer således en sådan genomgång med relevanta reflektioner och kritiska ståndpunkter.

Den initiala tanken med en statistisk analys i SPSS har under arbetets gång fått överges, och således även förhoppningen om att framställa resultat av direkt förklarande, kausala, slag. Grundambitionen om en hypotesprövande, kvantitativ metod har dock behållits, men en form av anpassning av en experimentell och statistisk design har varit nödvändig. Som nämnts innan är den extensiva undersökningen bäst lämpad för att undersöka i hur stor grad ett fenomen förekommer eller förändrats och passar bäst på storskalig kvantitativ data om befolkning etc. (Cloke *et al.* 2004: 128). Den intensiva undersökningsmetoden, som generellt

sett, har setts som motsatsen till den extensiva, har på senare tid visat sig utmärkt för att komplettera den extensiva undersökningsmetoden och kommer även användas i undersökningen. Den intensiva undersökningen lämpar sig som nämnts bäst för att förklara vad som ligger bakom fenomenet i fråga. En vanlig metod idag är således att använda sig av extensiva tekniker för att få fram kvantitativ data och i dessa skönja tendenser som sedan kan förklaras med den intensiva undersökningen (Cloke *et al.*, 2004: 290).

Den något prövande, experimentella statistiska designen för att prova hypotes har valts trots att ingen avancerad statistisk analys per se kommer genomföras. Detta eftersom det empiriska materialet trots allt är av statistisk karaktär och författaren utgår från att vissa legitima slutsatser kan dras genom att arbeta ”statistiskt” och kvantitativt. Idealplanet för att prova den kritiska hypotesen till neoliberaliseringen av skolan, och skapandet av en skolmarknad, vore att undersöka fenomenet om det faktiskt inte hade hänt. Hur hade situationen sett ut idag om inte friskolereformen och valfrihetsreformen hade genomförts – och hur hade den skiljt sig från hur verkligheten idag ser ut? En sådan undersökning brukar kallas en kontrafaktisk situation och är i realiteten omöjlig att återskapa och de försök som görs av det slaget är högs fiktiva och hypotetiska i sig (Esaiasson *et al.*, 2007: 102)⁴. Självklart hade idealet varit att undersöka hur skolsituationen och elevsammansättningen på diverse skolor i Malmö såg ut innan valfriheten infördes och jämföra med hur utvecklingen sett ut vid olika tidsnedslag sedan dess. Detta har dock visat sig omöjligt med tanke på att det material som använts bara finns tillgängligt från år 2002 och framåt. Detta ger således upphov till vissa validitetsproblem, vilket diskuteras senare.

Den statistiska designen bygger på de centrala begrepp som diskuteras i relation till variabeltänkandet, vilka är *analysenheter*, *variabler* och *variabelvärden*. Analysenheterna representerar de undersökningsobjekt som undersökningen ämnar studera och antalet analysenheter spelar stor roll för vilken metod som väljs (Esaiasson *et al.*, 2007: 51-53). I undersökningen utgör eleverna de analysenheter som kommer undersökas. *Variablerna* som används i en undersökning talar om vilka egenskaper i analysenheterna som skall undersökas och man använder sig av två olika typer av variabler för att ge en förklaring; oberoende och beroende. Den beroende (kan vara fler) variabeln beskriver variationen av den egenskap hos analysenheterna som vi vill förklara och variationen i de oberoende variablerna förklarar eller orsakar variationen i den beroende variabeln (Esaiasson *et al.*, 2007: 54). Detta en aning komplicerat då författaren utgår från att valet av skola som eleverna gör, således skolorna, utgör den beroende variabeln, och dessa val förklaras utifrån faktorerna utländsk bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå (oberoende variabler) och som den kritiska hypotesen säger, leder till segregering, och en effekt av detta kan då tänkas vara elitskolor (prestationssegregering). Till slut kommer vi till att tilldela variablerna *variabelvärden*. Vad det handlar om här är att definiera variablernas möjligheter att mäta det fenomen som

⁴ Ett försök till en sådan förklaring sågs av Lindbom & Almgren, 2007

undersöks (Esaiasson *et al.*, 2007:58). Detta är kopplat till operationaliseringen och en närmare genomgång följer således i avsnitt 4.4.

Åter till den statistiska designen och den extensiva forskningen. I designen är det viktigt med ett stort antal analysenheter som sedan testas i relation till hypotesen med hjälp av variablerna. Det är dessutom viktigt att poängtera att i användandet av en statistisk design måste forskaren själv resonera sig fram till vad det kan vara för olika förklaringsfaktorer som ligger bakom det undersökta fenomenet (Esaiasson *et al.*, 2007: 107). För att en undersökning av det slaget skall framstå som trovärdig är det viktigt att ta med så många förklaringsfaktorer som möjligt i beräkningen. Detta kallas att ”kontrollera” för olika egenskaper hos det vi undersöker (Esaiasson *et al.*, 2007: 109) och handlar i mångt och mycket om att vi försöker stärka validiteten i det vi undersöker. Problemet här är att risken alltid finns att det finns andra bakomliggande faktorer som kan förklara det man vill undersöka. Således är det vanskligt att påpeka att de slutsatser man kommer fram till är säkra. Med det sagt menar Esaiasson *et al.*, 2007 att:

(...) vi kan alltid hävda att vår noggrant planerade och genomförda studie utgör ett bidrag till vetenskapssamhällets kollektiva ansträngningar att skapa säker kunskap. Andra typ av studier med nya jämförelser kan lämna ytterligare bidrag.

(s. 118)

Det finns dock vissa knep och tekniker för att ytterligare stärka trovärdigheten av ens undersökning. Dessvärre är dessa generellt sett av kontrafaktiskt slag och som redan nämnts är en sådan undersökning inte praktiskt möjlig. Ett par alternativ som kommer tas upp här ges ändock. För det första kan man utveckla den egna teorin. Poängen är att man på ett klart sett upprepar och preciserar hur den oberoende variabeln påverkar den beroende och genom att förklara utifrån den valda teorin varför utfallet bör bli som det blir (Esaiasson *et al.*, 2007: 119), se operationaliseringen nedan. Den andra tekniken som bör och kan användas är att ge studien ett tidsintervall där fenomenets föränderlighet studeras över tid, vilket kan ge ytterligare styrka åt resonemangen (Esaiasson *et al.*, 2007: 166).

4.4 Operationalisering

I det här avsnittet presenteras en närmare anknytning mellan den neoliberal teorin och skolsegregationen kopplat till undersökningens empiriska material och dessutom illustreras mer precist hur analysen kommer gå till.

En del anpassningar har varit tvungna att göras under uppsatsens gång. För det första har en del snabba val och ställningstaganden varit nödvändiga att fatta relaterat till urvalet av analysenheter, oberoende och beroende variabler. De analysenheter (alltså elever) som

kommer undersökas är enbart skolelever i årskurs 9 och hur de har valt skolor utifrån den stadsdel i Malmö de kommer från⁵. De beroende variablerna (alltså skolorna) har fått avgränsas avsevärt. Enligt skolverket fanns det vid läsåret 2012/2013 121 kommunala skolor och 25 fristående (Skolverket, Siris.se). Denna indelning av kommunala och fristående skolor har fått avgränsas till 17 skolor totalt, varav enbart två av dessa är friskolor. Denna indelning har varit nödvändig dels för att hänsyn tagits till det bortfall av skolor som Skolverkets databas SALSA (salsa.artisan.se) genererar och dels för att uppgiften annars skulle blivit för omfattande utan tillgång andra statistiska verktyg. Hänsyn till var skolorna är placerade har försökt göras i relation till den tidigare indelningen av Malmös 10 stadsdelar. Även det har varit problematiskt då indelningen som visar var skolorna nu ligger mest är gjord efter den nya indelningen. I vilket fall är de skolor som valts ut: Augustenborgsskolan, Backaskolan (friskola), Bergaskolan, Bladins skola (friskola), Dammfriskolan, Johannesskolan, Kirsebergsskolan, Lindeborgsskolan, Lindängeskolan, Linnéskolan, Munkhätteskolan, Oxievångsskolan, Rosengårdsskolan, Rönneskolan, Rörjskolan 2, Zenith, Segevångsskolan, Sorgenfriskolan och Sundsbroskolan. Valet av just dessa skolor är dels för att de är relativt utspridda och dels för att flera av dem ligger i ett relativt närområde till varandra och hänsyn har försökts ge till olika prestations- och elevsammansättningar i utgångsläget (2002).

När det gäller förklaringsfaktorerna, eller de oberoende variablerna som är relaterade till hur mätningen av potentiell segregation sett ut har även här val fått göras, de är helt baserade på tillgängligheten av Skolverkets databas SALSA. Mätningarna har skett på skolnivå och på elevsammansättning. Detta är nödvändigt eftersom det återigen inte går att få fram statistik på individnivå. Utgående från den definition av (skol)segregation som tidigare angivits och aspekter utgående från socioekonomisk bakgrund, etnicitet och prestationer har följande definitioner från Skolverkets databas SALSA använts: Den socioekonomiska bakgrunden mäts utifrån medelvärdet av elevernas biologiska föräldrars sammanvägda utbildningsnivå och nivån varierar mellan 1-3. Utbildningsnivå 1 innebär genomgång av folkskola/grundskola, nivå 2 innebär avklarad gymnasial utbildning i högst tre år och nivå 3 innebär genomgång av fjärde året på gymnasieskolans tekniska linje eller att minst 20 högskolepoäng tagits. Den etniska segregationen mäts från två definitioner av utländsk bakgrund (räknat som procentuell andel av eleverna på en viss skola). Den första benämns Utländsk bakgrund och född utomlands och innebär, som det låter, andelen elever som är födda utomlands. Den andra är samma fast född i Sverige, detta innebär dessutom att båda föräldrarna är födda utomlands. Den prestationsmätning som används är tvåfaldig; dels mäts andelen (i procent) elever som uppnått målen, alltså betyget godkänt eller högre i alla ämnen, på en viss skola, och dels mäts det genomsnittliga meritvärdet, vilket utgörs av summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg. Godkänd motsvarar värde 10, Väl godkänd värde 15 och Mycket väl godkänd värde 20. Maximalt kan eleven alltså få 320 poäng i meritvärde (Skolverket, salsa.artisan.se).

⁵ Uppsatsen utgår alltså från den gamla indelningen av Malmö i 10 stadsdelar. Den indelningen ändrades 2013 och indelningen är nu uppdelad i 5 delområden. Se <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Stadsomraden.html>

Som antytts tidigare i uppsatsen är det väldigt komplicerat att mäta segregation och det finns flera olika tekniker. Ett vanligt sätt att mäta segregation är att använda sig av olika korrelationstekniker där till exempel man exempelvis ser hur mycket av den totala variationen av etnicitet som kan förklaras av grupptillhörighet (Lindbom & Almgren, 2007: 100). Beklagligen har inget ”etablerat” mått på segregation kunnat användas i undersökningen då det både av tekniska och praktiska skäl varit omöjligt. I stället kommer indikativa antydningar ges i form av hur stor förändring som skett på de tre förklaringsfaktorerna socioekonomisk bakgrund, etnicitet och prestation i relation till utvecklingen i skolornas elevsammansättning utifrån var de bor. Ett förtydligande av hypotesen är här dessutom på sin plats. Enligt den neoliberala skolan skall valfriheten leda till en konkurrenssituation mellan skolorna som skall leda till ökad effektivisering, större jämlikhet, då elever från utsatta områden kan bryta sig fria och bättre prestationsmässiga resultat från eleverna. Kritikerna till denna inställning menar att det motsatta kommer att hända: valfriheten att välja skola kommer leda till elitiskolor med de högst presterande eleverna och detta kommer medföra en situation där vi ser segregerade skolor där de familjer som besitter tillgång till information alltid kommer välja vad som är bäst för dem.

Rent praktiskt kommer analysen gå till på följande vis: med utgångspunkt i år 2002 kommer, utifrån antalet elever på varje nämnd skola, procentuella andelar av var eleverna bor räknas fram och jämföras vid tre tidsnedslag: 2002, 2007 och 2012. Med denna inledande analys hoppas författaren kunna visa hur valfriheten har kommit att nyttjas under årens lopp. Utvecklingen kommer sammanställas i en tabell och vissa, återigen, indikativa slutsatser om den rent stadsdelsmässiga integreringen/segregeringen kommer dras. Därefter följer den kompletterande analysen som visar på varje enskilda skolas utveckling (samma tidsnedslag som ovan nämnts) utifrån socioekonomisk, etnisk och prestationsmässiga faktorerna.

4.5 Kritiska reflektioner kring metod och validitet

Det finns givetvis andra tänkbara sätt att genomföra en uppsats av det här slaget. Exempelvis skulle kvalitativa metoder med intervjuer med dels elever dels även föräldrar och lärare, möjliggöra en djupare förståelse för *varför* val av specifik skola gjorts och *hur* man *uppfattar* att valmöjligheten och den skapade skolmarknaden fungerar i praktiken. Detta hade kunnat komplettera en kvantitativ analys och reducerat den sterila, och i mångt och mycket otillräckliga känslan av siffror. En av anledningarna till att denna möjliga infallsvinkel inte utnyttjades berodde på att vid den tidpunkten när själva uppsatsarbetandet inleddes var valfrihetsfrågan i allmänhet, och friskolefrågan i synnerhet, så pass känslig (det var precis när Uppdrag Granskningens ”En Skola För Alla” visades) att uppfattningen var att det skulle vara svårt att få tag på representanter för fristående skolor att intervjuas. Dessutom var författarens uppfattning att det var möjligt att få tag på tillräckligt och användbart datamaterial just då.

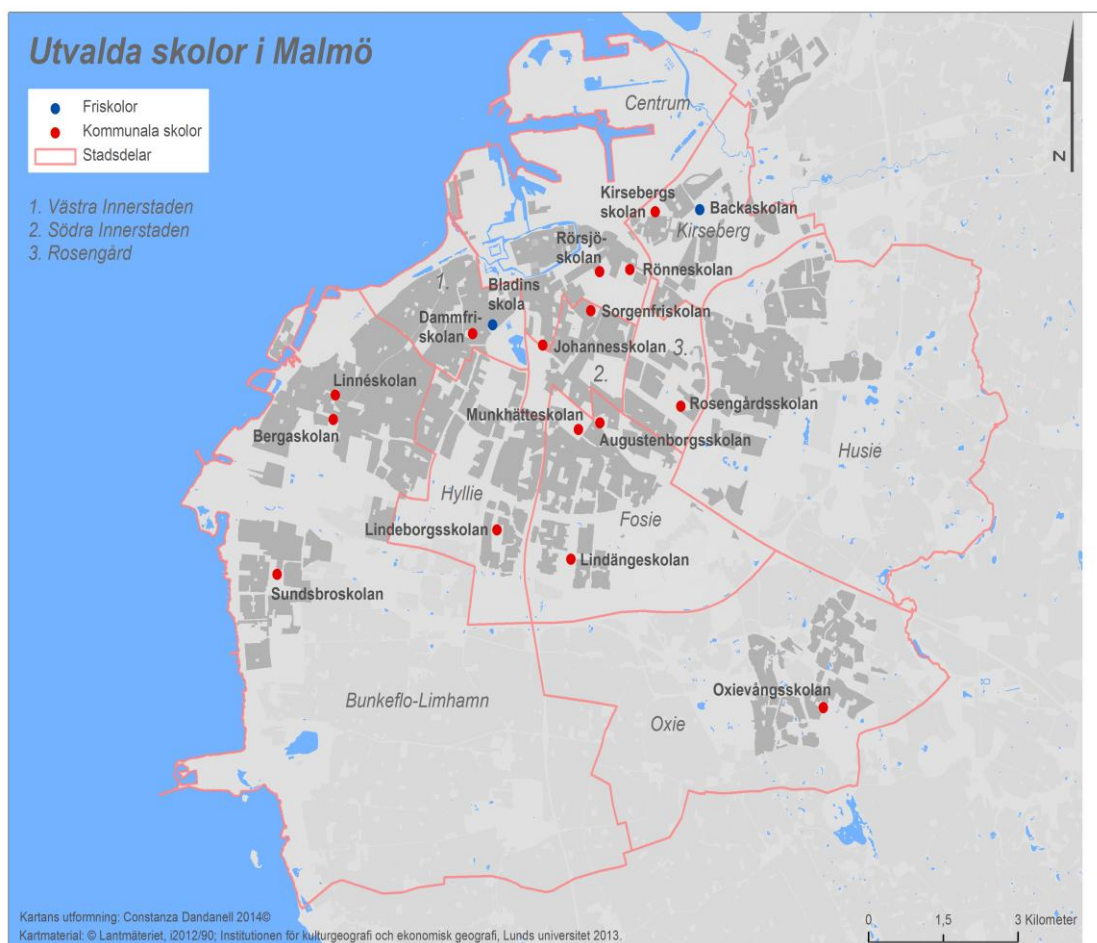
Uppsatsens undersökning genomsyras av en del problem vad gäller validitet. God validitet innebär att vi faktiskt mäter det vi utgår från att vi mäter och man brukar kunna granska detta genom att kontrollera för att teorin överensstämmer med operationaliseringen och frånvaron av systematiska fel (Esaiasson *et al.*, 2007: 63). Som tidigare antytts blir det i den här undersökningen svårt att faktiskt säga något som kan anses vara ”rätt vetenskapligt”, då det inte med tillräcklig säkerhet går att på ett tillfredställande vis visa på att det är just beroende på valfrihetsreformen som val av skola gjorts då data inte finns tillgänglig för att skapa en kontrafaktisk situation. På grund av detta går det inte att visa på förklarings-sammanband. Dessutom finns alltid risken att andra förklaringsvariabler finns till varför fenomenet ser ut som det gör. Det mest uppenbara är förstås att uppsatsen saknar data på hur boendeutvecklingen sett ut under samma period som undersöks. Är det så att boendesegregationen utvecklats i samma takt och det visar sig att skolan segregeras liknande, går således inte denna avgörande faktor att ta med i analysen. Det har dessutom inte varit möjligt att framställa data som påvisar stadsdelarnas socioekonomiska, etniska och prestationsmässiga utveckling utifrån samma indelning som Skolverkets databas SALSA påvisar. Detta begränsar uppsatsens möjlighet till att ge en övergripande bild av utvecklingen av dessa faktorer för Malmö och dess stadsdelar. Författaren anser detta dock vara överkomligt då fokus ligger på skolorna och egentligen inte stadsdelarna.

En kvalitativ analys hade, som ovan nämnts, kunnat hjälpa till att ge ett ytterligt perspektiv på det som skall undersökas, och kanske kunnat visa att valet av skola hade att göra med sociala aspekter. Exempelvis kan det visa sig att en skola med en hög andel elever med utländsk bakgrund inte är strukturellt segregerad utan eleverna har valt den skolan för att behålla en kulturell identitetskänsla (se 2.2.1).

Den mätningen av fenomenet som undersöks är även den bristfällig. Detta ger å sin sida upphov till systematiska fel varje gång mätningen kommer genomföras. Validiteten är därför ganska låg, och det är egentligen svårt att säga om något av det som undersöks kan sägas följa standarden av en forskningsuppgift. Resultaten får blir därför indikativa och förhoppningen är, som tidigare nämnts, att undersökningens resultat kan bidra till den kollektiva ansträngningen att skapa säker kunskap och att andra forskare kan få nytta av resultaten i senare jämförelser och undersökningar, av liknande slag.

5 Resultat – redovisning och analys av empirin

I det här avsnittet kommer resultat av undersökningen redovisas. Med hjälp av egenkonstruerade tabeller gjorda för år 2002, 2007 och 2012 redovisas först hur skolornas elevsammansättning förändrats över tid, vad gäller vilken stadsdel skoleleverna bor i.

Karta 5.1 Utvalda Skolor

5.1.1 Elevers skolval utifrån boende år 2002

Det går att dra intressanta slutsatser från vad som avspeglar sig från år 2002. För det första kan noteras att det i ett antal fall är skolorna väldigt segregerade med avseende till varifrån eleverna kommer. I enbart 4 av de 17 skolorna är inte en majoritet, över 50%, av eleverna från ett visst område. Det är dessutom intressant att notera att detta faktiskt är fallet för båda de undersökta friskolorna där Bladins grundskola sticker ut som den skola som har ett jämt fördelat antal på runt 30% var mellan de stadsdelar eleverna kommer från. Backaskolan är dock nära på att ha en majoritet från Kirseberg (48%) och en relativt stor andel från Centrum. På de resterande 13 skolorna som undersöks ser läget ganska annorlunda ut. Samtliga skolor har en andel av eleverna som kommer från samma område på 65% eller över. 5 av dessa skolor, Rosengårdsskolan, Sundsbroskolan, Oxievångsskolan, Lindeborgsskolan och Kirsebergsskolan, har dessutom en andel på 90% eller mer av sina elever som kommer från samma stadsdel. Oxievångsskolan har en hög andel på 97% av sina elever som kommer från Oxie, och kan med det sägas vara den mest segregerade skolan. En möjlig förklaring till detta skulle kunna att skolan ligger relativt avlägset till, till skillnad från de andra skolorna som har andra skolor i sitt närområde. Det är dessutom värt att kommentera att antalet stadsdelar per skola varierar en del och dessutom visas inte hela bilden av tabellen, då vissa stadsdelars representationer faller av. Det skall dock sägas att på de skolor där det i tredje största antal förekommer flera stycken, som till exempel på Oxievångsskolan eller Sundsbroskolan, är dessa bara en eller högst ett par elever per uppräknad stadsdel. I vilket fall är dessa, de mest segregerade skolorna och de fristående skolorna värda att ha i beaktning som utgångspunkter i den fortsatta undersökningen när förändringen i tid skall undersökas och tolkas. Anmärkningsvärda förändringar i andra skolor och fall skall dock självklart också även uppmärksammas.

Tabell 5.1 Skolors elevsammansättning baserat på stadsdel 2002

Skolor/stadsdel år 2002	Antal Elever Åk 9	Största	Näst största	Tredje största andel (%) kommer från
		andeln (%) kommer från	andel (%) kommer från	
Augustenborgsskolan Fosie	109	Fosie, 77%	Södra Innerstaden, 8%	Rosengård, 7%
Backaskolan (fristående) Kirseberg	23	Kirseberg, 48%	Centrum, 35%	Södra Innerstaden, 9%
Bergaskolan 6-9 Limhamn-Bunkeflo	138	Västra Innerstaden, 31%	Hyllie, 30%	Centrum, 27%
Bladins grundskola (fristående)	21	Limhamn-	Hyllie, 29%	Västra Innerstan, 24%

Västra Innerstaden		Bunkeflo, 33%		
Dammfriskolan Västra Innerstaden	154	Hyllie, 45%	Västra Innerstaden, 23%	Centrum, 22%
Johannesskolan Södra Innerstaden	62	Centrum, 65%	Södra Innerstaden, 29%	Västra Innerstaden, 6%
Kirsebergsskolan 7-9 Kirseberg	90	Kirseberg, 94%	Centrum, 3%	Husie, 3%
Lindeborgsskolan Hyllie	126	Hyllie, 95%	Fosie, 2%	Limhamn-Bunkeflo+Oxie, 3%
Lindängeskolan Fosie	81	Fosie, 94%	Rosengård, 2%	Oxie+Hyllie+Södra Innerstaden, 4%
Linnéskolan Limhamn-Bunkeflo	115	Limhamn- Bunkeflo, 84%	Hyllie, 7%	Västra Innerstaden, 4%
Munkhätteskolan Fosie	80	Fosie, 79%	Södra Innerstaden, 9%	Hyllie+Rosengård 8%
Oxievångsskolan Oxie	202	Oxie, 97%	Fosie, 1%	Rosengård+Södra Innerstaden+Limhamn-Bunkeflo, 2%
Rosengårdsskolan 6-9 Rosengård	117	Rosengård 90%	Husie, 3%	Kirseberg, 3%
Rönnensskolan Centrum	75	Centrum, 85%	Södra Innerstaden, 7%	Kirseberg, 5%
Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9 Centrum	53	Centrum, 75%	Södra Innerstaden, 9%	Fosie+Kirseberg, 12%
Sorgenfriskolan Södra Innerstaden	44	Södra Innerstaden, 77%	Centrum 18%	Kirseberg+Limhamn-Bunkeflo, 5%
Sundsbroskolan Limhamn-Bunkeflo	133	Limhamn- Bunkeflo, 93%	Västra Innerstaden, 4%	Hyllie+Fosie+Södra Innerstaden, 3%

(Källa: M-databsen, Institutionen för Kulturgeografi och ekonomisk geografi)

Kommentar: Tabellen visar var (andel, %) eleverna bor uppdelat efter Malmös 10 stadsdelar. Notera att på vissa ställen har två eller fler stadsdelar lags till (t.ex. Hyllie+Rosengård). Detta har gjorts antingen för att de har samma procentsats eller för att största andelen (och andra i vissa fall) varit så stort att dessa tillsammans fick stå för tredje största. Det finns dessutom i vissa fall ett fjärde största, men det fick inte plats i den här tabellen, utan återfinns i Appendix.

5.1.2 Elevers skolval utifrån boende 2007

Vad som direkt är slående är den exceptionella förändringen som skett med Bergaskolan. Från att år 2002 ha en jämnt fördelad elevsammansättning med runt 30 procent var fördelad på Västra Innerstaden, Centrum och Hyllie har skolan gått till att bli en av de mest segregerade (andel från stadsdel) med en andel på 91% från Limhamn-Bunkeflo, en grupp som inte ens kvalificerade sig 2002. Denna förändring är minst sagt signifikant, och kommer undersökas närmare i den vidare analysen av SALSA databasen. Vad gäller de två fristående skolorna kan nog sägas att Bladins grundskola står för den största förändringen medan Backaskolan ligger kvar på ungefär samma nivåer vad gäller andel varifrån eleverna kommer från. Bladins grundskola kan dock visa upp en förändring som påvisar en tendens för ökad segregering, då fördelningen 2002 var ungefär jämt fördelad på 30% mellan Västra Innerstaden, Limhamn-Bunkeflo och Hyllie, till att 2007 ha en 58 procentig andel från Västra Innerstaden. Limhamn-Bunkeflos andel har minskat till 21% och den 29 procentiga andelen från Hyllie (år 2002) har ersatts av en 10% andel från Centrum.

När det kommer till de skolor som år 2002 avspeglade största andel segregering (över 90%) har en signifikant förändring skett. Rosengårdsskolan som år 2002 hade en andel på 90% av sina elever som kom från Rosengård har reducerats till att nu ha en andel på 73 procent, alltså en minskning med 17 procentenheter. Dessutom visar elevsammansättningen på Rosengårdsskolan ett utökat upptagningsområde, då nu 4 stadsdelar utgör den resterande andelen av var eleverna bor. Övrigt har Oxievångsskolan fortsatt förstaplats på 97% andel elever från Oxie, men nu på delad plats med Lindängeskolan som har 97% av sina elever kommande från Fosie, till skillnad från 2002 då andelen var 94%. När det kommer till de skolor som år 2002 låg under de mest segregerade men ändå hade en andel av elever kommande från samma område på över 65% finns på vissa skolor ett mönster. På Rönneskolan, Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9 och Sorgenfriskolan, som hade en andel på 85% från Centrum, 75%, Centrum och 77% från Södra Innerstaden respektive, har de två förstnämnda skolorna minskat med ca 10 procentenheter var i största andel. Sorgenfriskolans minskning är dock nästan dubbla den (19 procentenheter). Dessa tre är även de skillnader som är värda att notera i relation till bilden för 2012.

Tabell 5.2 Skolors elevsammansättning baserat på stadsdel år 2007

Skolor/stadsdel år 2007	Största			Tredje största andel (%) kommer från
	Antal Elever År 9	andel (%) kommer från	Näst största andel (%) kommer från	
Augustenborgsskolan Fosie	107	Fosie, 77%	Rosengård, 8%	Södra Innerstaden, 6%
Backaskolan	27	Centrum,	Kirseberg, 40%	Södra Innerstaden 7%

(fristående) Kirsberg		44%		
Bergaskolan 6-9 Limhamn-Bunkeflo	153	Limhamn- Bunkeflo, 91%	Hyllie, 3%	Västra Innerstaden+Centrum, 4%
Bladins grundskola (fristående) Västra Innerstaden	19	Västra Innerstaden , 58%	Limhamn- Bunkeflo, 21%	Centrum, 10%
Dammfriskolan Västra Innerstaden	161	Hyllie, 42%	Västra Innerstaden, 28%	Centrum, 18%
Johannesskolan Södra Innerstaden	37	Centrum, 54%	Södra Innerstaden, 38%	Rosengård, 6%
Kirsebergsskolan 7-9 Kirseberg	105	Kirseberg, 92%	Centrum, 2%	Västra Innerstaden+Fosie+Södra Innerstaden, 3%
Lindeborgsskolan Hyllie	128	Hyllie, 91%	Fosie, 5%	Limhamn-Bunkeflo, 2%
Lindängeskolan Fosie	109	Fosie, 97%	Rosengård, 1%	Västra Innerstaden, 1%
Linnéskolan Limhamn-Bunkeflo	135	Limhamn- Bunkeflo, 85%	Hyllie, 7%	Västra Innerstaden+Södra Innerstaden, 6%
Munkhätteskolan Fosie	92	Fosie, 78%	Södra Innerstaden, 8%	Hyllie, 7%
Oxievångsskolan Oxie	181	Oxie, 97%	Rosengård+Västr a innerstaden+	Kirseberg+Husie+Hyllie+Centrum , 3%
Rosengårdsskolan 6-9 Rosengård	92	Rosengård, 73%	Södra Innerstaden, 5%	Limhamn-Bunkeflo+Fosie, 8%
Rönnensskolan Centrum	80	Centrum, 75%	Rosengård, 12.5%	Södra Innerstaden, 5%
Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9 Centrum	42	Centrum, 64%	Rosengård, 14%	Södra Innerstaden, 7%
Sorgenfriskolan Södra Innerstaden	48	Södra Innerstaden , 58%	Centrum, 21%	Rosengård, 15%
Sundsbroskolan Limhamn-Bunkeflo	97	Lindhamn- Bunkeflo, 92%	Rosengård, 3%	Hyllie+Centrum+Oxie+Fosie, 5%

(Källa: M-databsen, Institutionen för Kulturgeografi och ekonomisk geografi)

5.1.3 Elevers skolval utifrån boende år 2012

Flera intressanta förändringar har skett till 2012. Först och främst är den förändring som skedde på Bergaskolan från 2002 till 2007 som noterades ovan fast vid den 91% andelen elever från Limhamn-Bunkeflo. Med det sagt kan man konstatera att denna förändring är befäst. När det sedan kommer till de fristående skolorna har andelen elever på Backaskolan förändrats igen och nu ses en ökning av andelen från Kirseberg från att år 2007 vara på en 40% andel till att nu ligga på 65%. Andelen från Centrum har sjunkit från 44% till 15%. På Bladins grundskola är nu den största andelen från Limhamn-Bunkeflo, 35%, medan andelen från Västra innerstaden nu sjunkit till 30%. Den tendens som går att avläsa utifrån dessa förändringar från 2002 till 2012 på de fristående skolorna är att andelen som går på dessa skolor ändras över tid, men att det finns en stark anknytning i de stadsdelar som berörs.

När det kommer till de skolor som var mest segregerade (över 90%) 2007, Bergaskolan, Kirsebergsskolan, Lindeborgsskolan, Lindängeskolan, Oxievångsskolan och Sundsbroskolan, har en del förändringar skett. Först och främst har antalet skolor med andelen elever från samma område med 90% eller över minskat till bara 3, Bergaskolan, Kirsebergsskolan och Lindängeskolan. Mest anmärkningsvärt bland dessa är kanske att Oxievångsskolan nu uppvisar en andel från Oxie på 89%. Vad angår de skolor som fortfarande, och som under hela tidsspannet uppvisat en nivå på 90% eller över, ligger de kvar på ungefär samma nivå som 2002 (Kirsebergsskolan 94%, samma som 2002, och Lindängeskolan 95%, 1 procentenhet mer än 2002). Rosengårdsskolan har dock återgått till tidigare registrerad nivå av andel elever från Rosengård (2012: 89%). Slutsatsen av detta blir således att segregationen vad gäller andel av elever från samma område minskat på några av de mest segregerade skolorna, även om andelen fortfarande är hög.

När det kommer till mellanskiktet av skolorna har en del även här förändrats, med den största förändringen registrerad på Linnéskolan, som har gått från att ha en 85% andel av sina elever från Limhamn-Bunkeflo till att minska denna andel till 45%. Den största andelen av eleverna kommer nu från Hyllie, 47%. Minskningen av andel elever från Limhamn-Bunkeflo är alltså på 40 procentenheter, och är en av de största. När det kommer till de skolor som togs upp i avsnitt 5.1.2, Rönneskolan, Rörjskolan 2, Zenith 6-9 och Sorgenfriskolan har den avtagande andelen av elever från samma område som tidigare noterades fortsatt. Sorgenfriskolan och Rörjskolan 2, Zenith 6-9 har båda sett en minskning på runt 10 procentenheter vardera och hamnar på 67% och 62% andel från samma område som i 5.1.2. Rönneskolan har dock genomgått en mer radikal förändring, då år 2007 registrerade att andelen på 75% från Centrum minskat till 47% och där Kirseberg nu uppvisar en 21 procentig andel, medan Rosengård som tredje största ligger kvar på runt 13%. Alltså kan en ganska stor föränderlig tendens skönjas på skolornas elevsammansättning, alla med en avtagande andel av skolelever från samma område som följd.

De förändringar som skett visar trots allt på det fria skolvalet utnyttjas ganska flitigt och att en viss uppluckring av fastlåsningsen av vissa elever från vissa områden i skolor går att skönjas.

Det skall dock påpekas att det största antalet skolor, 13 av 17, uppvisar en elevsammansättning som avspeglar en andel på 60% eller mer från samma område och skolor som uppvisar 80% av elever från samma område är 9 skolor samtidigt som antalet skolor där en klar majoritet inte går att skönja är 3 stycken jämfört med de 4 som fanns 2002. Den grupp som visade på störst andel elever från samma område har dock minskat från 5 till 6 till 3 skolor, och en trend för denna typ av minskande segregering går att skåda rent generellt. Det är dock viktigt att inse att de förändringar och omstruktureringar som sker utifrån denna statistik egentligen inte säger något om vilken typ av elev som flyttar, varför den flyttar och vilka konsekvenser det får på skolorna. Detta skall i nästkommande avsnitt försökas göra förståligt.

Tabell 5.3 Skolors elevsammansättning baserat på stadsdel år 2012

Skolor/stadsdel år 2012	Antal		Näst största	
	Elever Åk 9	Största andeln (%) kommer från	andel (%) kommer från	Tredje största andel (%) kommer från
Augustenborgsskolan Fosie	125	Fosie, 74%	Rosengård, 11%	Södra Innerstaden, 7%
Backaskolan (fristående) Kirsberg	26	Kirseberg, 65%	Centrum, 15%	Södra Innerstaden, 8%
Bergaskolan 6-9 Limhamn-Bunkeflo	140	Limhamn- Bunkeflo, 91%	Hyllie, 5%	Fosie+Oxie+Västra Innerstaden, 4%
Bladins grundskola (fristående) Västra Innerstaden	20	Limhamn- Bunkeflo, 35%	Västra Innerstaden, 30%	Centrum, 15%
Dammfriskolan Västra Innerstaden	90	Hyllie, 59%	Västra Innerstaden, 24%	Södra Innerstaden, 6%
Johannesskolan Södra Innerstaden	43	Centrum, 60%	Södra Innerstaden, 23%	Rosengård, 7%
Kirsebergsskolan 7-9 Kirseberg	98	Kirseberg, 94%	Fosie+Husie, 4%	Rosengård,+Södra Innerstaden, 2%
Lindeborgsskolan Hyllie	111	Hyllie, 86%	Fosie, 9%	Centrum+Södra Innerstaden+Oxie+
Lindängeskolan Fosie	81	Fosie, 95%	Rosengård, 4%	Centrum, 1%
Linnéskolan Limhamn-Bunkeflo	64	Hyllie, 47%	Limhamn- Bunkeflo, 45%	Fosie+Husie+Västra Innerstaden, 8%
Munkhätteskolan Fosie	72	Fosie, 80%	Södra Innerstaden, 8%	Hyllie, 7%
Oxievångsskolan Oxie	122	89%	Fosie, 4%	Rosengård, 3%
Rosengårdsskolan 6-9 Rosengård	50	Rosengård, 89%	Fosie, 4%	Husie+Södra Innerstaden+Limhamn- Bunkeflo+

Rönnenskolan Centrum	85	Centrum, 47%	Kirseberg, 21%	Rosengård, 13%
Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9 Centrum	74	Centrum, 62%	Rosengård, 12%	Södra Innerstaden+Kirseberg, 14%
Sorgenfriskolan Södra Innerstaden	45	Södra Innerstaden, 67%	Rosengård, 13%	Centrum, 9%
Sundsbroskolan Limhamn-Bunkeflo	74	Linhamn-Bunkeflo, 88%	Centrum+Hyllie, 8%	Rosengård+Västra Innerstaden 4%

(Källa: M-databsen, Institutionen för Kulturgeografi och ekonomisk geografi)

5.2 Kompletterande av SALSA databasen

För att knyta samman avsnitt 5.1 och belysa de konsekvenser som förändringarna gällande elevernas val av skolor har haft på de utvalda aspekterna socioekonomisk bakgrund, etnicitet (utländsk bakgrund) och prestationer följer nu en kompletterande genomgång av de resultat som framgår från SALSA databasen under samma tidsperiod.

5.2.1 Elevsammansättning på skolorna utifrån etnicitet, socioekonomisk bakgrund och prestationer år 2002

Analysen av SALSA tabellerna blir en aning mer komplicerad då ett större antal variabler har tagits med i analysen. Återigen går det dock att lyfta fram vissa viktiga punkter. Med utgångspunkt i den etniska segregeringen (andel elever med utländsk bakgrund) framträder ett antal skolor som mer segregerade. 6 av de 17 undersökta skolorna, Johannesskolan, Lindängeskolan, Rosengårdsskolan, Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9 och Sorgenfriskolan uppvisar en andel av elever med utländsk bakgrund på 50% eller över. Rosengårdsskolan utmärker sig som den i särklass mest segregerade skolan med en elevandel på 91% med utländsk bakgrund, övriga 5 skolor har ca. 60%. Den i genomsnitt högre andelen elever med utländsk bakgrund verkar anknyta med både färre elever som uppnått målen och ett avsevärt lägre genomsnittligt meritvärde något som dessutom speglas i lägre utbildningsnivå hos föräldrarna. De lägsta resultaten som påvisas är alla registrerade på Rosengårdsskolan där andelen elever som uppnådde målen år 2002 enbart var 28%, genomsnittliga meritvärdet låg på 121 och den sammanvävda utbildningsnivån hos föräldrarna var 1.64. Närmast kommer Sorgenfriskolan med en 50 % andel som uppnått målen och ett genomsnittligt meritvärde på 179. Intressant nog hade Sorgenfriskolan det högsta måttet på sammanvägd utbildningsnivå hos föräldrarna, 2.04, av de skolor med högst antal elever med utländsk bakgrund.

De skolor med lägst andel elever med utländsk bakgrund var Bergaskolan, Linnéskolan, Oxievångsskolan och Sundsbroskolan, som alla hade en andel under 15%. Den lägsta andelen registrerades i Bergaskolan med bara en 10% andel, näst därefter kommer Sundsbroskolan

med en andel på 11%. Vad som kan utläsas för dessa skolor är att tre av dem gjorde sig väl i både andel som klarade målen, alla 90% eller över, och i genomsnittligt meritvärde alla precis vid 220 eller över. Dessutom registrerades näst högsta och tredje högsta talen för sammanvägda utbildningsnivå hos föräldrarna (Bergaskolan, 2.46, Linnéskolan, 2.42). Oxievångsskolan var den skola av dessa som presterade sämst i alla kategorier, med enbart 72% av eleverna som uppnådde målen, 201 i genomsnittligt meritvärde och 1.97 i sammanvägd utbildningsnivå hos föräldrarna.

De två fristående skolorna liknande varandra i viss utsträckning. De har båda i princip samma andel elever med utländsk bakgrund, 24% och 25% respektive. De uppvisar dessutom en väldigt hög nivå av föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå där Bladins grundskola registrerar den högsta 2.55, medans Backaskolans är 2.35. Bladins grundskola visar dock på betydligt högre resultat än Backaskolan, med en 77% andel som uppnått målen och ett genomsnittligt meritvärde på 245 till skillnad från Backaskolans 68% och 186 i genomsnittligt meritvärde.

Vad som kort kan sägas generellt utgående tabellen verkar vara att andelen eleven med utländsk bakgrund och sämre betyg, lägre andel som klarar målen och en lägre sammanvävd utbildning hos föräldrarna samvarierar. Nu till hur utvecklingen har sett ut sedan 2002

Tabell 5.4 Elevsammansättning på skolor utifrån socioekonomisk bakgrund, etnicitet och prestationer

Skola år 2002	Andel elever med utländsk bakgrund		Föräldrars sammanvävda utbildningsnivå	Andel elever som uppnått målen		Genomsnittligt meritvärde
	Födda utomlands	Födda i Sverige		Födda utomlands	Födda i Sverige	
Rikssnitt	9%	5%	2,11	75%	205	
Augustenborgsskolan	19%	17%	2,11	69%	203	
Backaskolan (fristående)	11%	14%	2,35	68%	186	
Bergaskolan 6-9	5%	5%	2,46	92%	229	
Bladins skola (fristående)	14%	14%	2,55	77%	245	
Dammfriskolan	19%	15%	2,23	74%	205	
Johannesskolan 7-9	45%	18%	2,01	52%	175	
Kirsebergsskolan 7-9	14%	6%	2,16	79%	216	
Lindeborgsskolan	12%	12%	2,04	70%	196	
Lindängeskolan	22%	33%	1,72	68%	187	
Linnéskolan	7%	7%	2,42	91%	225	
Munkhätteskolan	30%	19%	1,91	67%	194	
Oxievångsskolan	5%	8%	1,97	72%	201	
Rosengårdsskolan	80%	11%	1,64	28%	121	
Rönnenskolan	16%	26%	2,2	77%	229	
Rörsjöskolan 2, Zenith	34%	19%	1,92	58%	185	

6-9					
Sorgenfriskolan	45%	21%	2,04	50%	179
Sundsbroskolan	3%	8%	2,16	91%	219

(Källa: Skolverkets databas SALSA, se referenser)

5.2.2 Elevsammansättning på skolorna utifrån etnicitet, socioekonomisk bakgrund och prestationer år 2007

Till 2007 har en del förändringar skett. De skolor med lägst andel elever med utländsk bakgrund har förändrats en del. Dessa är vid 2007 Backaskolan, Bergaskolan, Bladins grundskola, Linnéskolan och Sundsbroskolan. Vi kan alltså se att de båda friskolorna som är med i undersökningen nu är med i den kategorin. De har båda drygt 10 procentenheter färre elever med utländsk bakgrund än vid 2002. Vad gäller den socioekonomiska faktorn och prestationsfaktorerna kan man säga att Bladins grundskola, Bergaskolan och Linnéskolan ligger kvar på ungefär samma nivåer som i tidigare mätning. En kort notis här är att den stora elevsammansättningsförändring (se avsnitt 5.1.2) som ägde rum på Bergaskolan under den här tiden inte har haft något nämnvärd effekt på någon av segregationsvariablerna. Backaskolans resultat har stigit en del och andel som uppnått målen är nu 81% jämfört med de tidigare nivå på 68%, dessutom har det genomsnittliga meritvärdet ökat till 230 till skillnad från 186 som var fallet innan. Således en ganska påtaglig förändring vad gäller segregering utifrån de tre måtten. Oxievångsskolan har vid denna tidpunkt en procentuell andel med utländsk bakgrund på 20%, till skillnad från 13% som tidigare var fallet. Den ända andra skillnaden är att andelen som uppnått målen minskat med 11 procentenheter.

När det kommer till skolorna med högst antal elever med utländsk bakgrund har 5 skolor, Johannesskolan, Munkhätteskolan, Rosengårdsskolan, Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9 och Sorgenfriskolan över 50%. Rosengård är fortfarande skolan med högst andel, 85%, men andelen som av eleverna är födda utomlands och inte i Sverige har sjunkit avsevärt. Därnäst följer Johannesskolan där andelen ökat kraftigt till 84% till skillnad från år 2002 då andelen var 63%. De lägsta resultaten vad gäller prestationer och socioekonomisk nivå återfinns återigen på Rosengårdsskolan med en 29 procentig andel som uppnår målen, ett genomsnittligt meritvärde på 139 och sammanvägd utbildningsnivå på föräldrarna på 1.73. Således har alla mått på segregering minskat, men bara marginellt. Johannesskolan visar sämre resultat på prestationsnivån och sammanvädd utbildningsnivå än vid 2002 års mätning. Enbart 47% nådde upp till målen till skillnad från 52% 2002, meritvärdet sjönk från 175 till 168 och föräldrarnas utbildningsnivå till 1.82 från 2.01.

En kort generell reflektion över tabellen är att förändringarna som skett visar att de skolor som i utgångsläget hade höga resultat vad gäller meritvärde och andel som uppfyllde målen, samtidigt som en relativt låg andel elever med utländsk bakgrund ytterligare markerar särställningen. Det tydligaste exemplet är Backaskolan. Samtidigt har de som tidigare påvisade sämre resultat inte blivit nämnvärt bättre även om Rosengårdsskolan påvisat ett

högre resultat på samtliga mått, och således en marginell minskad segregering. Samtidigt har det motsatta skett för exempelvis Johannesskolan och Oxievångsskolan

Tabell 5.5 Elevsammansättning på skolor utifrån socioekonomisk bakgrund, etnicitet och prestationer

Skola år 2007	Andel elever med utländsk bakgrund		Föräldrars sammanvävda utbildningsnivå	Andel elever som uppnått målen		Genomsnittligt meritvärde
	Födda utomlands	Andel elever med utländsk bakgrund Födda i Sverige		Födda	uppnått	
	Rikssnitt	7%	6%	2,17	76%	207
Augustenborgsskolan		18%	21%	2,12	73%	204
Backaskolan (fristående)*		4%	7%	2,56	81%	230
Bergaskolan 6-9		3%	6%	2,53	91%	235
Bladins grundskola (fristående)*		0%	13%	2,54	100%	269
Dammfriskolan		11%	20%	2,25	66%	198
Johannesskolan		45%	39%	1,82	47%	168
Kirsebergsskolan 7-9		18%	8%	2,38	69%	223
Lindeborgsskolan		5%	17%	2,1	82%	214
Lindängeskolan		17%	32%	1,93	63%	191
Linnéskolan		5%	4%	2,54	86%	236
Munkhätteskolan		47%	17%	1,9	53%	192
Oxievångsskolan		8%	12%	2,08	61%	198
Rosengårdsskolan 6-9		49%	36%	1,73	29%	139
Rönnenskolan		9%	31%	2,22	61%	193
Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9		30%	26%	1,99	32%	172
Sorgenfriskolan		26%	40%	2,11	49%	181
Sundsbroskolan		4%	1%	2,22	80%	209

(Källa: Skolverkets databas SALSA, se referenser)

5.2.3 Elevsammansättning på skolorna utifrån etnicitet, socioekonomisk bakgrund och prestationer år 2012

Det första att notera för 2012 är att antalet skolor med 50 procents andel eller mer av elever med utländsk bakgrund har stigit en hel del, antalet är nu 10, en majoritet av de undersökta skolorna har en majoritet av eleverna med utländsk bakgrund. De nya skolor som kan räknas till denna kategori är Augustenborgsskolan, Dammfriskolan, Lindeborgsskolan, Lindängeskolan och Rönnenskolan. Hur har förändringen av den socioekonomiska bakgrunden och prestationsnivån förändrats på dessa skolor? Lindängeskolan och Augustensskolan utmärker sig inte särskilt då de haft ungefär liknande siffror under åren, Lindängeskolan var ju år 2002 över 50% gränsen, och de påvisar inga större skillnader vad gäller de andra faktorerna

heller. Mer intressanta resultat visar Lindeborgsskolan och Rönneskolan som båda har haft blandande resultat vad gäller elevsammansättningen genom åren. Från att 2002 ha en 22% andel elever med utländsk bakgrund, där 70 % klarade målen, ett genomsnittligt meritvärde på 196 med ett relativt högt sammanvävt tal på 2.01 för föräldrars utbildningsnivå har Lindeborgsskolan till 2007 ökat andelen med utländsk bakgrund till 32% samtidigt som 82% nu klarar målen, till det genomsnittliga meritvärdet 214 och föräldrarnas utbildningsnivå till 2.1. 2012 är läget annorlunda. Andelen med utländsk bakgrund är nu 66%, alltså mer än det dubbla, enbart 50% klarar målen och meritvärdet har sjunkit till 192, detta samtidigt som föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå är tillbaka på 2.01. På Rönneskolan har en liknande tendens gällande ökandet av elever med utländsk kunnat registreras men med annorlunda resultat. Ökningen är på 28 procentenheter sedan 2002 (42% 2002 till 70% 2012). Vad som är intressant är att skolan har hållit en hög nivå vad gäller andel som klarar målen, föräldrars utbildningsnivå och genomsnittligt meritvärde genom åren. 2002 nådde 70% målen, det genomsnittliga meritvärdet var 229 och utbildningsnivån var 2.2. 2012 är siffrorna 81%, 215 och 2.24 respektive. Det är svårt att förklara denna skillnad mellan dessa skolor som trots allt har en liknande utveckling i det här arbetet utan extra analysvariabler. En tänkbar förklaring kan vara att Lindborgsskolan ligger en bit avsides medan Rönneskolan har flertalet skolor i sin nära omgivning, och således rekryterat de ”bättre eleverna”.

Vad gäller de andra skolorna som även tidigare låg över 50 procentgränsen har de svaga resultaten fortsatt att dominera, ofta som en följd av ännu högre andel elever med utländsk bakgrund. Rosengård uppvisar 2012 en 99% andel elever med utländsk bakgrund och registrerar den hittills lägsta andelen elever som uppnått målen, om 15%, den hittills lägsta nivå på föräldrars utbildningsnivå som uppmätts: 1.54 och samma nivå på genomsnittligt meritvärde som 2002: 122. Munkhätteskolan uppvisar också låga resultat med, där enbart 22% av eleverna uppnår målen (minskning med 45 procentenheter sedan 2002), och meritvärdet ligger på 141 (mot 194 år 2002) samtidigt som föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå inte förändrats mycket. Samtidigt har andelen elever med utländsk bakgrund ökat med 31 procentenheter. Johannesskolan som tidigare uppvisade låga resultat har däremot förbättrat sig då 71% av eleverna nu klarar målen till skillnad från år 2007 då siffran var 47 procent, genomsnittliga meritvärdet har även höjts kraftigt till 208 från 2007 års meritvärde på 168. Intressant nog har föräldrarnas utbildningsnivå fortsatt att sjunka och ligger nu på 1.7, och andelen elever med utländsk bakgrund har minskat från 2007 års andel.

När det kommer till de fristående skolorna och de skolor som tidigare uppvisat lågt antal elever med utländsk bakgrund har en del hänt. Först och främst är det nu bara två skolor som ligger under 15% nivån, som tidigare använts för att visa de skolor med lägst andel elever med utländskt bakgrund, till skillnad från tidigare då det funnits 5 skolor. Den största skillnaden går att se på Linnéskolan som tidigare (2007) enbart hade 9 % av sina elever med utländsk bakgrund, men 2012 uppvisar en andel på 48%. Detta verkar ha fått en del följder. Andelen som uppnått målen har minskat med 19 procentenheter (67% 2012), genomsnittliga meritvärdet är 2012 209 till skillnad från 236 år 2007. Föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå som år 2007 låg i toppen, 2.54, har sjunkit till 2.21. De tre skolor som uppmärksammats mest, Backaskolan, Bergaskolan och Bladins grundskola, när det kommer

till andel elever med utländsk bakgrund, prestationsresultaten och den socioekonomiska bakgrunden, fortsätter i princip samma spår som visats. Backaskolan och Bergaskolan har fortfarande en andel elever med utländsk bakgrund som ligger på 15% eller under, Bladins grundskola har dock sett en förändring i det att den nu har 26% av dess elever med utländsk bakgrund. Vad gäller de andra faktorerna och på de andra skolorna följer samma utveckling som sågs vid 2007 års mätning. Bladins grundskola når nu rekordhöga tal när det kommer till genomsnittligt meritvärde, 271, och andel som uppnår målen, 100%, och når även sin pik i den socioekonomiska faktorn (2.57). De två andra skolorna följer i liknande spår. På Backaskolan klarar 89% målen, meritvärdet är i genomsnitt 248 och sammanvägda utbildningsnivå på föräldrar 2.56. För Bergaskolan är siffrorna vid 2012 91%, 242 och 2.58 respektive.

Sammanfattningsvis kan man nog säga att den etniska segregeringen minskat och andelen med utländsk bakgrund har blivit mer jämnt fördelad mellan skolorna. Den socioekonomiska och prestationsmässiga segregeringen går dock tydligt att se i den stora skillnaden mellan skolor som Backaskolan, Bergaskolan och Bladins grundskola å ena sidan och Rosengårdsskolan, Munkhätteskolan och Lindängeskolan å andra sidan. Dessa skolor har sett en reell segregation i framförallt skillnader i socioekonomisk bakgrund och prestationer. Detta är förstås inget entydigt mönster som följer på varje enskild skola, utan vissa utvecklas och går i olika riktningar. Det som verkar tydligt är att etnicitet egentligen inte verkar ha något generell påverkan utan det handlar snarare om socioekonomiska förutsättningar. Det är förstås även signifikant att 2 av 3 av de skolor som utvecklats mest i den motsatta riktningen mot de ”sämsta” skolorna är fristående skolor.

För att försöka koppla detta avsnitt till avsnitt 5.1 kan man dra slutsatsen att det ökade utnyttjandet av valfriheten hänger ihop med att vi ser en minskad segregation vad gäller andelen elever med utländsk bakgrund på skolorna. Med detta konstaterat kan man nog blygsamt konstatera att ett av neoliberalismens huvudargument faktiskt får stöd, nämligen det att valfriheten luckrar upp instängdheten och möjligheten för socialt svagare grupper att flytta från sina utsatta områden. Vad gäller prestationer och socioekonomiska bakgrundseffekter på skolorna går det inte att se något tydligt mönster för att den ökade omflyttningen minskar segregationen i dessa avseenden. De skolor som redan i utgångsläget hade en dominant position har fortsatt att förstärka denna och de svagaste skolorna har blivit än svagare. Det är dessutom viktigt att påpeka att 2 av de 3 skolor som ligger i toppen är fristående skolor, och att en av dem, Backaskolan, har gått från att vara en relativt sett underpresterande skola till att vara en av de med högsta nivåer vad gäller prestationer och socioekonomisk bakgrund. Stora omvälvningar av skolors elevsammansättning har skett på ett par skolor, Bergaskolan, Linnéskolan och Rönneskolan framförallt. Det går dock inte att peka på någon tydlig tendens av vad en sådan påverkan har (förutom att det generellt sett tillkommer elever med utländsk bakgrund), Bergaskolan påvisade inga som helst förändringar vad gäller resultat av prestationer eller socioekonomiska faktorer, Linnéskolan såg en minskning av dessa faktorer medan Rönneskolan var relativt stabil eller påvisade förbättrade resultat.

Tabell 5.7 Elevsammansättning på skolor utifrån socioekonomisk bakgrund, etnicitet och prestationer

Skola år 2012	Andel elever med utländsk bakgrund Födda utomlands	Andel elever med utländsk bakgrund Födda i Sverige	Föräldrars sammanvävda utbildningsnivå	Andel elever som uppnått målen	Genomsnittligt genomsnittligt meritvärde
Rikssnitt	9%	9%	2,23	77%	211
Augustenborgsskolan	16%	41%	1,99	64%	196
Backaskolan (fristående)	4%	11%	2,56	89%	248
Bergaskolan 6-9	5%	4%	2,58	91%	242
Bladins grundskola (fristående)*	0%	26%	2,57	100%	271
Dammfriskolan	23%	33%	2,11	59%	205
Johannesskolan	21%	57%	1,7	71%	208
Kirsebergsskolan F-9	25%	20%	2,01	50%	181
Lindeborgsskolan	31%	35%	2,01	51%	192
Lindängeskolan	34%	38%	1,92	41%	160
Linnéskolan	26%	22%	2,21	67%	209
Munkhätteskolan	55%	27%	1,86	22%	141
Oxievångsskolan	13%	16%	2,12	67%	197
Rosengårdsskolan 7-9	45%	54%	1,54	15%	122
Rönnenskolan	23%	47%	2,24	81%	215
Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9	18%	46%	2,09	74%	217
Sorgenfriskolan	12%	43%	2,29	60%	199
Sundsbroskolan	23%	6%	2,28	87%	220

(Källa: Skolverkets databas SALSA, se referenser)

6 Slutsatser och avslutande kommentarer

För att återgå till den situation som beskrevs i avsnitt 2.2.2, av en skola som leder utvecklingen av samhället mot en mer polariserad verklighet där åtskillnad av olika samhällsgrupper har blivit vardagen och där oförståelse och ojämlikhet råder mellan dessa. Är vi vid en sådan verklighet idag? Nej självklart inte, och ett sådant samhälle är inte troligt att uppstå, åtminstone inte i den närmsta framtiden. Den här undersökningen av några grundskolor i Malmö har dock visat att den utveckling vi idag ser är tudelad.

För det första, och detta är en väldigt positiv aspekt, utnyttjas valfriheten flitigt och skolor ser utökade andelar av elever som kommer från andra områden, än de upptagningsområden som tidigare var standarden. Detta har lett till, som har visats från resultat i SALSA databasen, att skolor generellt sett får en större andel av elever med utländsk bakgrund än vad som tidigare varit fallet. Detta är positivt då människor från olika kulturer och med olika livshistorier blandas och förståelse kan uppstå.

För det andra, vilket är en mer oroande utveckling, kan undersökningen visa en tendens som pekar mot att friheten att välja skola gynnar de socialt starkare grupperna i samhället. De elever som kommer från förhållanden med en starkare socioekonomisk bakgrund tenderar att samlas vid vissa skolor och elever med svagare socioekonomisk bakgrund tenderar att samlas vid andra skolor. Detta har lett till att de skolor som redan i utgångsläget av mätningen låg bra till vad gäller elevernas socioekonomiska bakgrund och prestationer har stärkt sin position som dominerande, medan det motsatta gäller de skolor som i utgångsläget redan låg dåligt till. Dessutom visar undersökningen att friskolorna kan ha en stark påverkan i denna utveckling, då de båda friskolorna i denna undersökning, ligger i toppen av de 17 skolor som undersökts.

Utifrån resultaten av undersökningen kan man tolka det som att friskolereformen och valfrihetsreformen leder systemet i en riktning med dels skolor där flera elever som har höga prestationer samlas dels samtidigt andra skolor där elever som presterar sämre samlas och de skolorna blir mer lidande. Den socioekonomiska aspekten tolkas vara den avgörande faktorn och således, utifrån denna undersökning, handlar det i slutändan om klass och inte etnicitet. Den utveckling som sker är måhända inte en medveten, planerad sådan, om vi återigen skall återgå till segregationsteorierna. Men det kan vara en konsekvens av det nuvarande neoliberal systemet, och således beroende av de förändringar i skolsystemet som sågs i början av 1990-talet.

Det är naturligtvis viktigt att se på dessa resultat med en aning skepsis. Viktiga förklaringsvariabler har förstås blivit tvungna att utelämnas beroende av de naturliga begränsningar i uppsatsen som diskuterats tidigare. Det finns alltså anledning att tro att exempelvis boendeutveckling kan spegla utvecklingen av valet av skola och hur grupper

väljer. Detta skulle i sådana fall kunna vara en bidragande faktor i en förklaringsanalys. Dessutom skulle det mycket väl kunna vara så att valet som gjorts till stor del är beroende av mer sociala, kulturella och identitetsmässiga skäl. Kanske väljs skola, antingen av föräldrar eller elever, bara på grund av den enkla anledningen att vännerna går där, eller för att man vill känna gemenskap med människor som kommer från liknande livssituationer.

Utvecklingen av skolan i den riktning som går att skönja i den här undersökningen är allvarlig och bör tas på allvar. Samtidigt är det viktigt att bemöta problematiken och visa på åtgärder som motverkar en fortsatt segregering. Av intresse för den här undersökningen är Skolinspektionens rapport *Kommunernas resursfördelning och arbete mot segregationens negativa effekter i skolväsendet* (2014). Rapporten hanterar ämnet och ger förslag på ett antal åtgärder för att motverka segregeringen av skolan. Rapportens viktigaste slutsatser är dels att kommuner är dåliga på att (om)strukturera de ekonomiska resurserna till elever med olika förutsättningar, dels är de åtgärder som kommuner riktar mot skolsegregering missriktade då de oftast riktas mot elever med migrationsbakgrund istället för åtgärder av systematisk karaktär. En kortsiktig och kraftig omstrukturering av resurser från skolor med goda resultat, och en stor andel föräldrar med hög utbildning, till skolor med sämre resultat och föräldrar med lägre utbildningsnivå skulle kunna ge skolorna med sämre resultat en möjlighet för utvecklingsarbete och således höja de elevernas kunskapsresultat.

Dessutom menar rapporten att en omprioritering av de resurser som läggs på program för elever med migrationsbakgrund krävs då, som det även visats i denna undersökning, socioekonomiska faktorer spelar en mer avgörande roll. Skolinspektionen föreslår fler program som inriktas mot elever från missgynnsamma hemförhållanden och hur dessa ska kompenseras. Ett exempel är Helsingborg där satsningar gjorts på familjehemplacerade barn och nyanlända som fått stöd av psykologer, specialpedagoger och socialsekreterare och där barnens resurser och begåvningsprofil utgör utbildningsplanen. Den profil som skapas av eleven överförs till skolan som genom samarbete, handledning och stöd från ovanstående experter utbildar barnen. En annan viktig satsning är att informera och stärka föräldrar (Skolinspektionen, 2014: 25ff).

En övergripande slutsats från Skolinspektionens rapport blir att kommunerna behöver arbeta bättre med uppföljning av de program som genomförs och arbetet behöver ske på flera instanser och mellan olika aktörer, för att säkerställa likvärdigheten för eleverna så långt som möjligt. I vissa fall kan lösningen även vara att förändra den fysiska miljön av skolan och upptagningsområden (Skolinspektionen, 2014: 21). Dessa är viktiga förslag och implicerar att ett stort ansvar, för att motverka den segregering som går att se, läggs på kommunen.

Det hade verkligen, särskilt för denna undersökning, varit intressant att se på Skolinspektionens resultat om närhetsprincipen fortfarande rådde, det fria skolvalet inte införts och skolan fortfarande styrs av staten. Eftersom detta inte är möjligt går det inte att säga om situationen i dag hade sett annorlunda ut. Å andra sidan kan man undersöka vad det fria valet fört med sig. Vad denna undersökning visar och vad Skolinspektionens förslag i

allra högsta grad indikerar, är att problemen som finns och dess lösningar måste ske på ett systematisk plan, med individuella lösningar. Förhoppningen med denna undersökning är att den kan ge bidra till vidare forskning på området och att förslag på lösningar utifrån uppsatsens resultat kan utformas.

7 Sammanfattning

Syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka om valfriheten att välja skola sedan skolreformerna på 1990-talet har lett till segregering alternativt inkluderande effekter vad gäller elevsammansättningarna på Malmös kommunala och fristående grundskolor. Uppsatsen kan sägas vara konstruerad av två delar som försöker länka ihop de teoretiska antagandena och det praktiska utförandet.

Den första delen består av att skolsystemet sätts in i sin kontext och problematisering av skolsystemet, kopplat till den globala framväxten av neoliberalism som började på 1970-talet, beskrivs. Förespråkare för neoliberalism ser staten som roten till de problem som kan ses i samhället och förespråkar istället den fria marknaden, privatisering, individualisering och konkurrens. I en skolkontext ses möjligheten för konsumenter, alltså föräldrar och elever, att välja vilken produkt, alltså skola, de vill som det optimala alternativet. Enligt teorin ska konkurrens skolorna emellan bland annat leda till ökade effektiviseringar, minskade ojämlikheter och möjligheten för elever som bor i utsatta områden att bryta sig loss från var de bor. Motståndare till detta synsätt menar att det motsatta kommer ske och i slutändan kommer detta leda till ökad segregering.

Den svenska skolan genomgick i början av 1990-talet ett antal reformer som kom att föra skolsystemet i en riktning vilken avspeglar den ovan nämnda situationen. Möjligheten att välja vilken skola som önskades, inom eller utom hemkommunen, genomfördes. Administrationen av skolorna decentraliserades, från att tidigare ha varit styrd av staten, till att kommunerna och skolorna nu själva har ansvaret. Dessutom tillåts även privata aktörer att agera på marknaden, vilka även de åtnjuter samma finansiella stöd som de kommunala skolorna. För att undersöka hur utvecklingen av Malmös grund- och friskolor sett ut över tid redogörs för den definition av skolsegregering som används. Definitionen utgår från en socioekonomisk bakgrundsfaktor, en etnicitetsfaktor och en skolprestationsfaktor.

Den andra delen av uppsatsen består av metodologiska avvägningar, genomgång av metod, operationalisering och utförandet av analysen. De stora begränsningarna och avvägningar som författaren har varit tvungna att göra diskuteras här. Dessa beror på att det kvantitativa datamaterialet, eller statistiken, som hade varit önskvärdt att ta fram, inte var möjlig att få fram, eftersom det i stor utsträckning handlade om persondata, som av etiska skäl inte kan lämnas ut. I utgångsläget av undersökningsarbetet var ambitionen att genomföra en statistisk analys där korrelationer mellan variabler skulle kunna dras. Under arbetets gång har detta tillvägagångssätt övergetts och analysen har istället genomförts genom undersökning av tabeller från Skolverkets databas SALSA och en databas som Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi i Lund i ett samarbete med Malmö Högskola tagit fram. Resultaten har således blivit av mer indikativt slag. Undersökningen genomfördes först på ett extensivt vis då tendenser och trender utifrån ett stort datamaterial med tabeller över tidsperioderna år

2002, 2007 och 2012 samlades in och analyserades. Därefter användes ett mer intensivt tillvägagångssätt då förklaringarna bakom tendenser och trender söktes.

De resultat som kom fram av den empiriska undersökningen kan sammanfattas med hjälp av besvarandet av de tre frågeställningar som uppsatsen bygger på. Den första frågan var *Hur har föräldrars socioekonomiska sammansättning på valda skolor utvecklats över tid och vilken påverkan har denna utveckling haft på skolsegregationen?* Den socioekonomiska faktorn som användes bygger på ett tal mellan 1 och 3 och visar på föräldrars genomsnittliga utbildningsnivå på en skola. De **resultat** som kan dras av analysen är att **de skolor som i utgångsläget visade en hög nivå på föräldrars utbildning har fortsatt i den riktningen och blivit mer polariserade mot de skolor som i utgångsläget påvisade en låg nivå på föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå.** De undersökta friskolorna har visat sig haft en framskjuten roll i sammanhanget då de båda vid 2012 års mätning har de högsta nivåerna på den socioekonomiska faktorn.

Den andra frågeställningen var *Hur har elevsammansättningen avseende elever med utländsk bakgrund förändrats över tid?* **Resultaten** visar i detta avseende en positiv trend då undersökningen visar att **spridningen av elever med utländsk bakgrund på de undersökta skolorna har ökat och den etniska segregeringen kan därför sägas ha minskat.** Författaren menar att den minskade etniska segregeringen kan förklaras med att valfriheten nyttjas mer flitigt då det över tid går att se en stadsdelsmässig uppluckring. Med detta menar författaren att elevsammansättningen på skolorna vad gäller vilken stadsdel eleverna kommer från har förändrats då spridningen på skolorna ökat. Generellt sett har spridningen av fler elever från olika stadsdelar ökat på de undersökta skolorna år 2012 än vad som var fallet 2002. Författaren anser att detta kan förklara, åtminstone till viss del, den minskade etniska segregeringen.

Den tredje frågeställningen var *Hur har elevers skolprestationer utvecklats över tid på utvalda skolor och hur relaterar dessa till ovanstående faktorer?* De skolprestationsfaktorer som använts i undersökningen var hur stor andel av eleverna som uppnådde åtminstone godkänt i alla betyg och elevernas genomsnittliga meritvärde på skolorna. **Slutsatsen av resultaten,** från den empiriska undersökningen är att **den prestationsmässiga utvecklingen hör ihop med den socioekonomiska faktorn. De skolor som hade höga nivåer på den socioekonomiska faktorn hade även goda resultat på elevers skolprestationer,** samtidigt som **det motsatta var fallet på skolor med låga nivåer på den socioekonomiska faktorn. Ingen tydlig koppling mellan prestationer och den etniska faktorn utländsk bakgrund gick att se, varför författaren menar att segregeringen ligger i klass-strukturer och inte har att göra med etnicitet.**

Av undersökningens resultat är det svårt att dra entydiga slutsatser som visar om valfriheten att välja skola har lett till segregering alternativt inkluderande effekter vad gäller elevsammansättningarna på Malmös kommunala och fristående grundskolor. Undersökningen visar att **den etniska segregeringen har minskat och det fanns ingen tydlig koppling**

mellan elevers skolprestationer och den etniska faktorn utländsk bakgrund. Det är också viktigt att poängtera att en viss segregering vad gäller kopplingen elever med goda studieprestationer och skolor där föräldrarna har högre socioekonomisk nivå, går att påvisa.

Antal ord: 17 708 exkluderat appendix och sammanfattning.

8 Referenser

Andersson, Eva, Malmberg, Bo. & Östh, John (2012) Travel-to-School Distances in Sweden 2000-2006 - Changing School Geography with Equality Implications i *Journal of Transport Geography*. 23, Special issue on Time Geography s. 35-43

Apple, Michael W. (2006). *Educating the "right" way: markets, standards, God, and inequality*. 2nd ed. New York: Routledge.

Ball J. Stephen. (1993). Education Markets, Choice and Social Class: The Market as a Class Strategy in the UK and the USA. *British Journal of Sociology of Education*. 14 (1), 3-19.

Bunar, Nihad (2010). Choosing for quality or inequality: current perspectives on the implementation of school choice policy in Sweden i *Journal of Education Policy*. 25 (1) s. 1-18

Bunar, Nihad & Kallstenius, Jenny (2007). *Valfrihet, integration och segregation i Stockholms grundskolor* . Stockholm: Utbildningsförvaltningen, Stockholms stad.

Bunar, Nihad (2009). *När marknaden kom till förorten: valfrihet, konkurrens och symboliskt kapital i mångkulturella områdets skolor* . 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Cloke, Paul J (red.) (2004). *Practising human geography* . London: SAGE.

Crouch, Colin (2011). *The strange non-death of neoliberalism* . Cambridge: Polity.

Davis, Bronwyn & Bansel, Peter. (2007). Neoliberalism and education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*. 30 (3), 247-259.

Esaiasson, Peter (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad* . 3., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Flowerdew, Robin. & Martin, David (red.) (2005). *Methods in human geography: a guide for students doing a research project* . 2nd edition. Harlow, England: Prentice Hall.

Fregert, Klas & Jonung, Lars (2010). *Makroekonomi: teori, politik och institutioner*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Gregory, Derek & Johnston, Ronald John (red.) (2009). *The dictionary of human geography*. 5th ed. Malden, MA: Wiley-Blackwell

Gren, Martin & Hallin, Per-Olof (2003). *Kulturgeografi: en ämnesteoretisk introduktion* . 1. uppl. Malmö: Liber.

Gustafsson, Jan-Erik (2007). Kommentar till Valfrihetens effekter på skolornas elevsammansättning i Lindbom, Anders (red) 2007. *Friskolorna och framtiden – segregation, kostnader och effektivitet*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier, s. 119-126.

Harvey, David (2005). *A brief history of neoliberalism* . Oxford: Oxford University Press.

Hill, Dave & Kumar, Ravi (red.) (2009). *Global neoliberalism and education and its consequences* . New York: Routledge.

Knox, Paul L. & Pinch, Steven (2010). *Urban social geography: an introduction* . 6. ed. Harlow: Prentice Hall.

Ladd F. Helen. (2002). School Vouchers: A Critical View. *The Journal of Economic Perspectives*. 16 (4), s. 3-24.

Lindbom, Anders (red.) (2007). *Friskolorna och framtiden - segregation, kostnader och effektivitet* . Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

Lindbom, Anders & Almgren, Ellen (2007). Valfrihetens effekter på skolornas elevsammansättning: Skolsegregation i Sverige i Lindbom, Anders (red) 2007. *Friskolorna och framtiden – segregation, kostnader och effektivitet*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier, s. 89-118.

Milton Friedman (1955). The Role of Government in Education. *Economics and the Public Interest*, ed. Robert A. Solo, copyright © 1955 by the Trustees of Rutgers College in New Jersey. Reprinted by permission of Rutgers University Press.

Peck, Jamie (2010). *Constructions of neoliberal reason* . Oxford: Oxford University Press.

Prop.1991/92: 95. Om valfrihet och fristående skolor.

Prop.1992/93: 230. Valfrihet i skolan.

Skolverket. Siris >Malmö kommun >Elevstatisk. [Elektronisk]: http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=grel_ever&p_ar=2012&p_lan_kod=12&p_kommunkod=1280&p_skolkod

Skolverket (2012). En bild av skolmarknaden. Syntes av Skolverkets skolmarknadsprojekt [Elektronisk]: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2817>. Tillgänglig: 2013-10-25

Skolverket (2003). Valfrihet och dess effekt inom skolområdet [Elektronisk]: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1155>. Tillgänglig: 2013-10-25

Skolverket (1996). *Att välja skola - effekter av valmöjligheter i grundskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolinspektionen (2014). *Kommunernas resursfördelning och arbete mot segregationens negativa effekter i skolväsendet*. Stockholm: Skolinspektionen.

Trumberg, Anders (2011). *Den delade skolan: segregationsprocesser i det svenska skolsystemet*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2011.

Winchester, P. M. Hilary, 2010. "Qualitative Research and its Place in Human Geography". Hay, Iain (red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford: Oxford University Press, s. 1-21.

Blomqvist, Paula, (2004). *The Choice Revolution: Privatization of Swedish Welfare Services in the 1990s*. Social Policy and Administration. 38 (2), s. 139-155.

Databaser:

SALSA [Elektronisk]: <http://salsa.artisan.se/>

M-databasen. Institutionen för Kulturgeografi och Ekonomisk Geografi.

9 Appendix

9.1 Fullständig tabell 5.1

Skolor 2002	Antal Elever Åk 9	Största andeln (%) kommer från	Näst största andel (%) kommer från	Tredje största andel (%) kommer från	Fjärde största andel (%) kommer från
Augustenborgsskolan	109	Fosie, 77%	Södra Innerstaden, 8%	Rosengård, 7%	
Backaskolan (fristående)	23	Kirseberg, 48%	Centrum, 35%	Södra Innerstaden, 9%	
Bergaskolan 6-9	138	Västra Innerstaden, 31%	Hyllie, 30%	Centrum, 27%	
Bladins grundskola (fristående)	21	Limhamn-Bunkeflo, 33%	Hyllie, 29%	Västra Innerstan, 24%	Centrum, 10%
Dammfriskolan	154	Hyllie, 45%	Västra Innerstaden, 23%	Centrum, 22%	
Johannesskolan	62	Centrum, 65%	Södra Innerstaden, 29%	Västra Innerstaden, 6%	
Kirsebergsskolan 7-9	90	Kirseberg, 94%	Centrum, 3%	Husie, 3%	
Lindborgsskolan	126	Hyllie, 95%	Fosie, 2%	Limhamn-Bunkeflo+Oxie, 3%	
Lindängeskolan	81	Fosie, 94%	Rosengård, 2%	Oxie+Hyllie+Södra Innerstaden, 4%	
Linnéskolan	115	Limhamn-Bunkeflo, 84%	Hyllie, 7%	Västra Innerstaden, 4%	
Munkhätteskolan	80	Fosie, 79%	Södra Innerstaden, 9%	Hyllie+Rosengård 8%	
Oxievångsskolan	202	Oxie, 97%	Fosie, 1%	Rosengård+Södra Innerstaden+Limhamn-Bunkeflo, 2%	
Rosengårdsskolan 6-9	117	Rosengård 90%	Husie, 3%	Kirseberg, 3%	
Rönnensskolan	75	Centrum, 85%	Södra Innerstaden, 7%	Kirseberg, 5%	
Rörsjöskolan 2,	53	Centrum,	Södra	Fosie+Kirseberg, 12%	

Zenith 6-9		75%	Innerstaden, 9%	
Sorgenfriskolan	44	Södra Innerstaden, 77%	Centrum 18%	Kirseberg+Linhamn- Bunkeflo, 5%
Sundsbroskolan	133	Limhamn- Bunkeflo, 93%	Västra Innerstaden, 4%	Hyllie+Fosie+Södra Innerstaden, 3%

9.2 Fullständig tabell 5.1

Skolor 2007	Antal Elev er Åk 9	Största andeln (%) kommer från	Näst största andel (%) kommer från	Tredje största andel (%) kommer från	Fjärde Största andel (%) kommer från
Augustenborgsskolan	107	Fosie, 77%	Rosengård, 8%	Södra Innerstaden, 6%	
Backaskolan (fristående)*	27	Centrum, 44%	Kirseberg, 40%	Södra Innerstaden 7%	
Bergaskolan 6-9	153	Limhamn- Bunkeflo, 91%	Hyllie, 3%	Västra Innerstaden+Centrum, 4%	
Bladins grundskola (fristående)*	19	Västra Innerstad en, 58%	Limhamn- Bunkeflo, 21%	Centrum, 10%	Rosengård+Hu sie, 11%
Dammfriskolan	161	Hyllie, 42%	Västra Innerstaden, 28%	Centrum, 18%	
Johannesskolan	37	Centrum, 54%	Södra Innerstaden, 38%	Rosengård, 6%	
Kirsebergsskolan 7-9	105	Kirseberg, 92%	Centrum, 2%	Västra Innerstaden+Fosie+Södra Innerstaden, 3%	Rosengård+Hu sie, 3%
Lindeborgsskolan	128	Hyllie, 91%	Fosie, 5%	Limhamn-Bunkeflo, 2%	
Lindängeskolan	109	Fosie, 97%	Rosengård, 1%	Västra Innerstaden, 1%	Oxie, 1%
Linnéskolan	135	Limhamn- Bunkeflo, 85%	Hyllie, 7%	Västra Innerstaden+Södra Innerstaden, 6%	
Munkhätteskolan	92	Fosie, 78%	Södra Innerstaden, 8%	Hyllie, 7%	
Oxievångsskolan	181	Oxie, 97%	Rosengård+Vä stra	Kirseberg+Husie+Hyllie+Cen trum, 3%	

innerstaden+				
Rosengårdsskolan 6-9	92	Rosengård, 73%	Södra Innerstaden, 5%	Limhamn-Bunkeflo+Fosie, 8%
Rönnenskolan	80	Centrum, 75%	Rosengård, 12.5%	Södra Innerstaden, 5%
Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9	42	Centrum, 64%	Rosengård, 14%	Södra Innerstaden, 7%
Sorgenfriskolan	48	Södra Innerstaden, 58%	Centrum, 21%	Rosengård, 15%
Sundsbroskolan	97	Lindhamn-Bunkeflo, 92%	Rosengård, 3%	Hyllie+Centrum+Oxie+Fosie, 5%

9.3 Fullständig tabell 5.3

Skolor 2012	Antal Elever År 9	Största andelen (%) kommer från	Näst största andel (%) kommer från	Tredje största andel (%) kommer från	Fjärde största andel (%) kommer från
Augustenborgsskolan	125	Fosie, 74%	Rosengård, 11%	Södra Innerstaden, 7%	
Backaskolan (fristående)	26	Kirseberg, 65%	Centrum, 15%	Södra Innerstaden, 8%	Husie+Hyllie+Västra Innerstaden, 12%
Bergaskolan 6-9	140	Limhamn-Bunkeflo, 91%	Hyllie, 5%	Fosie+Oxie+Västra Innerstaden, 4%	
Bladins grundskola (fristående)*	20	Limhamn-Bunkeflo, 35%	Västra Innerstaden, 30%	Centrum, 15%	Hyllie, 10%
Dammfriskolan	90	Hyllie, 59%	Västra Innerstaden, 24%	Södra Innerstaden, 6%	
Johannesskolan	43	Centrum, 60%	Södra Innerstaden, 23%	Rosengård, 7%	
Kirsebergsskolan 7-9	98	Kirseberg, 94%	Fosie+Husie, 4%	Rosengård,+Södra Innerstaden, 2%	
Lindeborgsskolan	111	Hyllie, 86%	Fosie, 9%	Centrum+Södra Innerstaden+Oxie+	Linhamn-Bunkeflo, 5%
Lindängeskolan	81	Fosie, 95%	Rosengård, 4%	Centrum, 1%	
Linnéskolan	64	Hyllie, 47%	Limhamn-Bunkeflo, 45%	Fosie+Husie+Västra Innerstaden, 8%	

Munkhätteskolan	72	Fosie, 80%	Södra Innerstaden, 8%	Hyllie, 7%
Oxievångsskolan	122	89%	Fosie, 4%	Rosengård, 3%
Rosengårdsskolan 6-9	50	Rosengård, 89%	Fosie, 4%	Husie+Södra Innerstaden+Limhamn-Bunkeflo+ Fosie, 7%
Rönnenskolan	85	Centrum, 47%	Kirseberg, 21%	Rosengård, 13%
Rörsjöskolan 2, Zenith 6-9	74	Centrum, 62%	Rosengård, 12%	Södra Innerstaden+Kirseberg, 14%
Sorgenfriskolan	45	Södra Innerstaden, 67%	Rosengård, 13%	Centrum, 9%
Sundsbroskolan	74	Linhamnbunkeflo, 88%	Centrum+Hyllie, 8%	Rosengård+Västra Innerstaden 4%